Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

18. detsember 2025*

Apellatsioonkaebus – Ühine varjupaiga- ja sisserändepoliitika – Määrus (EL) 2016/1624 – Euroopa Liidu välispiiride integreeritud haldamine – Euroopa piiri- ja rannikuvalve – Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Amet (Frontex) – Frontexi kohustused põhiõiguste kaitsmisel – Frontexi koordineeritud ühine tagasisaatmisoperatsioon – Frontexi lepinguväline vastutus – Põhjuslik seos selliste kohustuste rikkumise ja tekkinud kahju vahel

Kohtuasjas C-679/23 P,

mille ese on Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 56 alusel 14. novembril 2023 esitatud apellatsioonkaebus,

WS,

WT,

WY,

WZ,

YA,

YB,

esindajad: *advocaten* L.-M. Komp, A. M. van Eik ja E. Sharpston, *BL*,

apellandid,

teine menetlusosaline:

Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Amet (Frontex), esindajad: H. Caniard, R.-A. Popa ja C. Rueger, hiljem H. Caniard, C. Carroll ja R.-A. Popa, keda abistas *avocat* B. Wägenbaur,

kostja esimeses kohtuastmes,

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

* Kohtumenetluse keel: inglise.

koosseisus: president K. Lenaerts, asepresident T. von Danwitz, kodade presidendid F. Biltgen, K. Jürimäe, L. Arastey Sahún, I. Ziemele, J. Passer, O. Spineanu-Matei (ettekandja), kohtunikud S. Rodin, D. Gratsias, M. Gavalec, Z. Csehi ja B. Smulders,

kohtujurist: T. Ćapeta,

kohtusekretär: ametnik C. Strömholm,

arvestades kirjalikku menetlust ja 4. veebruari 2025. aasta kohtuistungil esitatut,

olles 12. juuni 2025. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

kohtuotsuse

1 WS jt paluvad oma apellatsioonkaebuses tühistada Euroopa Liidu Üldkohtu 6. septembri 2023. aasta kohtuotsuse WS jt *vs.* Frontex (T-600/21, edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus“, EU:T:2023:492), millega Üldkohus jättis rahuldamata nende hagi nõudega hüvitada kahju, mis neile väidetavalt tekkis seetõttu, et Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Amet (Frontex) ei täitnud kohustusi, mis on talle pandud esiteks Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. septembri 2016. aasta määrusega (EL) 2016/1624, mis käsitleb Euroopa piiri- ja rannikuvalvet ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) 2016/399 ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 863/2007, nõukogu määrus (EÜ) nr 2007/2004 ning nõukogu otsus 2005/267/EÜ (ELT 2016, L 251, lk 1), teiseks Frontexi standardse tegevuskorra põhiõiguste järgimise tagamiseks Frontexi ühisoperatsioonides ja katseprojektides (edaspidi „standardne tegevuskord“) 1.–5. etapiga, ning kolmandaks Frontexi koordineeritavate ühiste tagasisaatmisoperatsioonide käitumisjuhendi (edaspidi „Frontexi käitumisjuhend“) artikliga 4.

I. Õiguslik raamistik

A. Määrus 2016/1624

2 Määrus 2016/1624 tunnistati alates 3. detsembrist 2019 kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. novembri 2019. aasta määrusega (EL) 2019/1896, mis käsitleb Euroopa piiri- ja rannikuvalvet ning millega tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1052/2013 ning (EL) 2016/1624 (ELT 2019, L 295, lk 1), välja arvatud määruse 2016/1624 artiklid 20, 30 ja 31, mis tunnistati kehtetuks alates 1. jaanuarist 2021. Võttes aga arvesse vaidluse asjaolude kuupäevi, jääb viimati nimetatud määrus selle vaidluse suhtes *ratione temporis* kohaldatavaks.

3 Määrus 2016/1624 sisaldas muu hulgas järgmisi põhjendusi:

„[…]

(6) Euroopa integreeritud piirihaldust tuleks rakendada nii, et selle eest vastutavad ühiselt [Frontex] ning piirihalduse eest vastutavad riiklikud asutused, sealhulgas rannikuvalveasutused, kui nad teostavad merepiiril patrull- ja vaatlustegevust ja täidavad muid piirikontrolli ülesandeid. Ehkki liikmesriikidele jääb esmavastutus oma välispiiride

haldamise eest enda ja kõikide liikmesriikide huvides, peaks [Frontex] toetama välispiiride haldusega seotud [Euroopa L]iidu meetmete kohaldamist seeläbi, et ta tugevdab, hindab ja kooskõlastab neid meetmeid rakendavate liikmesriikide tegevust.

[…]

(14) [Frontexi] laiendatud ülesannete ja pädevusega peaksid kaasnema tugevamad meetmed põhiõiguste kaitsmiseks ja suurem aruandekohustus.

[…]

(16) [Frontex] tugineb liikmesriikide koostööle, et suuta oma ülesandeid tõhusalt täita. Seoses sellega on [Frontexi] ja liikmesriikide jaoks oluline tegutseda heas usus ning vahetada õigeaegselt täpset teavet. […]

[…]

(32) Euroopa Ülemkogu kutsus 15. oktoobril 2015 üles laiendama Frontexi volitusi tagasisaatmise valdkonnas, et anda talle õigus korraldada omal algatusel ühiseid tagasisaatmisoperatsioone[…]

(33) [Frontex] peaks suurendama oma abi liikmesriikidele kolmandate riikide kodanike tagasisaatmiseks vastavalt liidu tagasisaatmispoliitikale ning kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu [16. detsembri 2008. aasta] direktiiviga 2008/115/EÜ [ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel (ELT 2008, L 348, lk 98)]. Eelkõige peaks [ta] koordineerima ja korraldama ühest või mitmest liikmesriigist tagasisaatmise operatsioone ning korraldama ja läbi viima tagasisaatmisega seotud sekkumist, et tugevdada nende liikmesriikide tagasisaatmissüsteemi, kes vajavad suuremat tehnilist ja operatiivabi, täites oma kohustust saata tagasi kolmandate riikide kodanikud kooskõlas kõnealuse direktiiviga.

(34) [Frontex] peaks, austades seejuures täiel määral põhiõigusi, pakkuma liikmesriikidele vajalikku abi tagasisaatmisoperatsioonide korraldamisel ja tagasipöördujate tagasisaatmisega seotud sekkumistes. Amet ei peaks võtma seisukohta liikmesriikide tehtud tagasisaatmisotsuste põhjendatuse suhtes. […]

[…]

(36) Liikmesriigi ja kolmanda riigi vaheline võimalik kokkulepe ei vabasta [Frontexit] ega liikmesriiki liidu või rahvusvahelisest õigusest tulenevatest kohustustest, eelkõige välja- või tagasisaatmise lubamatuse põhimõtte järgimisest.

(37) [Frontex] peaks looma reservid, kuhu kuuluvad liikmesriikide poolt saadetavad sunniviisilise tagasisaatmise järelevalvajad, sunniviisilise tagasisaatmise saatemeeskonnad ja tagasisaatmisspetsialistid, keda tuleks kasutada tagasisaatmisoperatsioonide ajal ning kes peaksid kuuluma tagasisaatmisega seotud sekkumisel kasutatavate spetsiaalsete Euroopa tagasisaatmisrühmade koosseisu. Reservidesse peaks kuuluma töötajaid, kellel on eriteadmised lastekaitse valdkonnas. [Frontex] peaks pakkuma neile vajalikku koolitust.

[…]

(39) Tagasisaatmisega seotud töötajate kohta tuleks kehtestada erisätted, et täpsustada nende ülesandeid, õigusi ja vastutust. […]

[…]

(47) Euroopa piiri- ja rannikuvalve, mis koosneb [Frontexist] ning piirihalduse eest vastutavatest riiklikest asutustest, sealhulgas rannikuvalveasutustest, kui nad täidavad piirikontrolli ülesandeid, peaks oma ülesannete täitmisel järgima täiel määral põhiõigusi, eeskätt Euroopa Liidu põhiõiguste hartat („harta“), [Roomas 4. novembril 1950 allkirjastatud] Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni, asjasse puutuvat rahvusvahelist õigust, muu hulgas [ÜRO Peaassamblee poolt 20. novembril 1989 vastu võetud ja 2. septembril 1990 jõustunud] Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni lapse õiguste konventsiooni [(*United Nations Treaty Series*, 1577. kd, lk 3)], konventsiooni naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta, [mille ÜRO Peaassamblee võttis vastu 18. detsembril 1979 (*United Nations Treaty Series*, 1249. kd, nr I–20378, lk 13) ja mis jõustus 3. septembril 1981], [Genfis 28. juulil 1951 allkirjastatud] pagulasseisundi konventsiooni [(*United Nations Treaty Series*, 189. kd, lk 150, nr 2545 (1954)), mis jõustus 22. aprillil 1954 ja mida täiendati 31. jaanuaril 1967 New Yorgis sõlmitud ja 4. oktoobril 1967 jõustunud pagulasseisundi protokolliga] ning rahvusvahelise kaitse saamisega seotud kohustusi, eriti välja- või tagasisaatmise lubamatuse põhimõtet […]

(48) Arvestades lisandunud ülesandeid, peaks [Frontex] edasi arendama ja ellu viima põhiõiguste kaitse seire ja tagamise strateegiat. Selleks peaks ta andma oma põhiõiguste ametnikule piisavad ressursid ja töötajad vastavalt ameti volitustele ja suurusele. Põhiõiguste ametnikul peaks olema juurdepääs kogu teabele, mida tal on vaja oma ülesannete täitmiseks. [Frontex] peaks kasutama oma rolli, et edendada aktiivselt liidu õigustiku kohaldamist seoses välispiiride haldamisega, sealhulgas ka seoses põhiõiguste järgimise ja rahvusvahelise kaitsega.

[…]

(50) Käesoleva määrusega tuleks luua [Frontexi] ja põhiõiguste ametniku koostöös rakendatav kaebuste lahendamise kord, et tagada inimõiguste järgimine [Frontexi] kogu tegevuses. See kord peaks endast kujutama halduskorraldust, mille kohaselt põhiõiguste ametnik peaks olema vastutav [Frontexi] saadud kaebuste lahendamise eest tulenevalt õigusest heale haldusele. Põhiõiguste ametnik peaks läbi vaatama kaebuse vastuvõetavuse, registreerima vastuvõetavad kaebused, edastama kõik registreeritud kaebused tegevdirektorile, edastama rühmade liikmeid käsitlevad kaebused päritoluliikmesriigile ning registreerima [Frontexi] või kõnealuse liikmesriigi järelmeetmed. Kord peaks olema tulemuslik ja tagama, et kaebustega tegeletakse nõuetekohaselt. Kaebuste lahendamise kord ei tohiks piirata halduslike ega kohtulike õiguskaitsevahendite kasutamist ning korra järgimine ei tohiks olla õiguskaitsevahendite kasutamise eeldus. […]

[…]“.

4 Määruse artiklis 2 oli sätestatud:

„Käesolevas määruses kasutatakse järgmisi mõisteid:

[…]

4) „Euroopa piiri- ja rannikuvalverühmad“ – osalevatest liikmesriikidest pärit piirivalveametnike ja muude asjaomaste töötajate rühmad, sealhulgas liikmesriikide poolt riiklike ekspertidena Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Ametisse lähetatud piirivalveametnikud ja muud asjaomased töötajad, keda kasutatakse ühisoperatsioonide ja piirivalve kiirreageerimisoperatsioonide ajal ning rändehalduse tugirühmade raames;

5) „vastuvõttev liikmesriik“ – liikmesriik, kus toimub või kust algatatakse ühisoperatsioon või piirivalve kiirreageerimisoperatsioon, tagasisaatmisoperatsioon või tagasisaatmisega seotud sekkumine või kuhu suunatakse rändehalduse tugirühm;

6) „päritoluliikmesriik“ – liikmesriik, kus Euroopa piiri- ja rannikuvalverühma liige on piirivalveametnik või muu asjaomane töötaja;

[…]

8) „rühmade liige“ – Euroopa piiri- ja rannikuvalverühmade liige või tagasisaatmisega seotud ülesandeid täitvate töötajate rühmade liige, kes osaleb tagasisaatmisoperatsioonides või tagasisaatmisega seotud sekkumises;

[…]

11) „tagasisaatmine“ – direktiivi 2008/115/EÜ artikli 3 punktis 3 määratletud tagasisaatmine;

12) „tagasisaatmisotsus“ – haldus- või kohtuotsus või -akt, millega tunnistatakse kolmanda riigi kodaniku riigis viibimine ebaseaduslikuks ja kehtestatakse või nähakse ette tagasipöördumiskohustus, järgides direktiivi 2008/115/EÜ;

13) „tagasipöörduja“ – riigis ebaseaduslikult viibiv kolmanda riigi kodanik, kelle suhtes liikmesriik on väljastanud tagasisaatmisotsuse;

14) „tagasisaatmisoperatsioon“ – operatsioon, mida koordineerib Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Amet ning mis hõlmab tehnilist ja operatiivtuge, mida pakuvad üks või mitu liikmesriiki, ning mille raames saadetakse ühest või mitmest liikmesriigist tagasipöördujad tagasi kas sunniviisiliselt või vabatahtlikult;

15) „tagasisaatmisega seotud sekkumine“ – Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Ameti tegevus, millega pakutakse liikmesriikidele ulatuslikumat tehnilist ja operatiivabi, mis seisneb Euroopa tagasisaatmisrühmade lähetamises liikmesriikidesse ning tagasisaatmisoperatsioonide korraldamises;

[…]“.

5 Määruse artikli 3 „Euroopa piiri- ja rannikuvalve“ lõikes 1 oli sätestatud:

„[Frontex] ning piirihalduse eest vastutavad riiklikud asutused, sealhulgas piirikontrolli ülesandeid täitvad rannikuvalveasutused, moodustavad Euroopa piiri- ja rannikuvalve.“

6 Määruse artiklis 4 „Euroopa integreeritud piirihaldus“ oli ette nähtud:

„Euroopa integreeritud piirihaldus koosneb järgmistest osadest:

[…]

h) nende kolmandate riikide kodanike tagasisaatmine, kelle suhtes liikmesriik on väljastanud tagasisaatmisotsused;

[…]“.

7 Määruse 2016/1624 artikli 5 „Jagatud vastutus“ lõigetes 1 ja 3 oli sätestatud:

„1. Euroopa piiri- ja rannikuvalve rakendab Euroopa integreeritud piirihaldust [Frontexi] ning piirihalduse eest vastutavate riiklike asutuste […] jagatud vastutusena[…]

[…]

3. [Frontex] toetab välispiiride haldusega seotud liidu meetmete kohaldamist, toetades, hinnates ja koordineerides liikmesriikide tegevust nende meetmete rakendamisel ja tagasisaatmisel.“

8 Määruse artiklis 9 „Heauskse koostöö kohustus“ oli sätestatud:

„[Frontex] ning piirihalduse ja tagasisaatmise eest vastutavad riiklikud asutused, […] on kohustatud tegema heas usus koostööd ja vahetama teavet.“

9 Määruse artiklis 14 „[Frontexi] tegevus välispiiridel“ oli ette nähtud:

„1. Liikmesriik võib taotleda [Frontexilt] abi oma välispiiride kontrolliga seotud kohustuste täitmisel. [Frontex] viib samuti ellu meetmeid kooskõlas artikliga 19.

2. [Frontex] korraldab asjakohase tehnilise ja operatiivabi vastuvõtvale liikmesriigile ning võib kooskõlas asjakohase liidu ja rahvusvahelise õigusega, sealhulgas välja- või tagasisaatmise lubamatuse põhimõttega, võtta ühe või mitu järgmist meedet:

a) ühisoperatsioonide koordineerimine ühe või mitme liikmesriigi jaoks ning Euroopa piiri- ja rannikuvalverühmade lähetamine;

[…]“.

10 Määruse artiklis 22 oli sätestatud:

„1. [Frontex] tagab ühisoperatsioonide, katseprojektide ja piirivalve kiirreageerimisoperatsioonide ajal kõikide korralduslike aspektide operatiivse rakendamise, sealhulgas [Frontexi] töötajate kohaloleku.

[…]

3. Koordineeriv ametnik tegutseb [Frontexi] nimel kõikides Euroopa piiri- ja rannikuvalverühmade lähetamist käsitlevates aspektides. Koordineeriva ametniku ülesanne on edendada koostööd ja koordineerimist vastuvõtvate ja osalevate liikmesriikide vahel. Eelkõige koordineeriv ametnik:

[…]

b) jälgib operatsiooniplaani nõuetekohast elluviimist, sealhulgas põhiõiguste kaitsmise osas, ning annab [Frontexile] sellest aru;

[…]“.

11 Määruse 2016/1624 artikli 25 „Tegevuste peatamine või lõpetamine“ lõigetes 1, 3 ja 4 oli ette nähtud:

„1. Tegevdirektor lõpetab [Frontexi] tegevused, kui nende läbiviimise tingimused ei ole enam täidetud. Enne tegevuste lõpetamist teavitab tegevdirektor asjaomast liikmesriiki.

[…]

3. Tegevdirektor võib pärast asjaomase liikmesriigi teavitamist tegevuse rahastamisest loobuda või selle peatada või lõpetada, kui vastuvõttev liikmesriik ei järgi operatsiooniplaani.

4. Tegevdirektor loobub pärast põhiõiguste ametnikuga konsulteerimist ja asjaomasele liikmesriigile teatamist ühisoperatsiooni või piirivalve kiirreageerimisoperatsiooni, katseprojekti, rändehalduse tugirühma lähetamise, tagasisaatmisoperatsiooni, tagasisaatmisega seotud sekkumise või töökorra rahastamisest või peatab või lõpetab need tegevused tervikuna või osaliselt, kui ta leiab, et põhiõigusi või rahvusvahelise kaitsega seotud kohustusi on raskelt rikutud või et rikkumine tõenäoliselt jätkub. Tegevdirektor teavitab oma otsusest haldusnõukogu.“

12 Määruse artiklis 26 „Tegevuste hindamine“ oli sätestatud:

„Tegevdirektor hindab ühisoperatsioonide, piirivalve kiirreageerimisoperatsioonide, katseprojektide, rändehalduse tugirühmade lähetamise ja kolmandate riikidega tehtava operatiivkoostöö tulemusi. Ta edastab üksikasjalikud hindamisaruanded koos põhiõiguste ametniku tähelepanekutega 60 päeva jooksul pärast nende tegevuste lõppu haldusnõukogule. Tegevdirektor viib läbi tulemuste põhjaliku võrdleva analüüsi, eesmärgiga suurendada tulevaste tegevuste kvaliteeti, järjepidevust ja tõhusust, ning lisab nimetatud analüüsi [Frontexi] iga-aastasesse tegevusaruandesse.“

13 Määruse artiklis 27 „Tagasisaatmine“ oli ette nähtud:

„1. Tagasisaatmisega seoses teeb [Frontex], järgides põhiõigusi, liidu õiguse ja rahvusvahelise õiguse üldpõhimõtteid, sealhulgas pagulaste kaitset ja laste õigusi, eelkõige järgmist:

a) kooskõlastab tehnilisel ja operatiivtasandil liikmesriikide tagasisaatmisega seotud, sealhulgas vabatahtliku lahkumisega seotud meetmeid, et saavutada tagasisaatmise haldamise integreeritud süsteem liikmesriikide pädevate asutuste seas ja koostöös kolmandate riikide asjaomaste ametiasutuste ja muude oluliste sidusrühmadega;

b) pakub liikmesriikidele tehnilist ja operatiivabi, kui nende tagasisaatmissüsteemidega seoses avaldub eriline surve;

[…]

2. Lõike 1 punktis b osutatud tehniline ja operatiivabi hõlmab meetmeid, millega aidatakse liikmesriikide pädevatel asutustel läbi viia tagasisaatmismenetlusi, pakkudes eelkõige:

a) tõlketeenuseid;

[…]

c) nõustamist tagasisaatmismenetluste elluviimise ja haldamise kohta kooskõlas direktiiviga 2008/115/EÜ;

d) kooskõlas direktiiviga 2008/115/EÜ ja rahvusvahelise õigusega nõu ja abi meetmete puhul, mis on vajalikud selleks, et tagada tagasipöördujate olemasolu tagasisaatmise eesmärgil ning vältida nende põgenemist.

[…]“.

14 Määruse artiklis 28 „Tagasisaatmisoperatsioonid“ oli sätestatud:

„1. Tagasisaatmisotsuste põhjendatuse suhtes seisukohta võtmata ja kooskõlas direktiiviga 2008/115/EÜ pakub [Frontex] vajalikku abi ning tagab ühe või mitme osaleva liikmesriigi taotlusel tagasisaatmisoperatsioonide koordineerimise või korraldamise, sealhulgas sellisteks operatsioonideks õhusõiduki tellimise. [Frontex] võib omal algatusel teha liikmesriikidele ettepaneku koordineerida või korraldada tagasisaatmisoperatsioone.

2. Liikmesriigid peavad iga kuu teavitama[Frontexit] sellest, milline on kavandatav esialgne tagasipöördujate arv ning millised on asjaomaste riiklike tagasisaatmisoperatsioonide puhul vastuvõtvad kolmandad riigid, ja vajadusest [Frontexi] abi või koordineerimise järele. [Frontex] koostab jooksva operatsiooniplaani, et tagada taotluse esitanud liikmesriikidele vajalik operatiivtugi, sealhulgas tehnilised seadmed. […]

[…]

8. Tegevdirektor hindab tagasisaatmisoperatsioonide tulemusi. Ta edastab haldusnõukogule iga kuue kuu järel üksikasjaliku hindamisaruande kõigi läbiviidud tagasisaatmisoperatsioonide kohta koos põhiõiguste ametniku tähelepanekutega. Tegevdirektor viib läbi tulemuste põhjaliku võrdleva analüüsi, et parandada tulevaste tagasisaatmisoperatsioonide kvaliteeti, sidusust ja tõhusust. Tegevdirektor lisab nimetatud analüüsi [Frontexi] iga-aastasesse tegevusaruandesse.

[…]“.

15 Määruse artikkel 34 „Põhiõiguste kaitse ja põhiõiguste strateegia“ oli sõnastatud järgmiselt:

„1. Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Amet tagab käesolevast määrusest tulenevate ülesannete täitmisel põhiõiguste kaitse vastavalt asjaomasele liidu õigusele, eelkõige hartale, asjaomasele rahvusvahelisele õigusele, sealhulgas 1951. aasta pagulasseisundi konventsioonile, selle

1967. aasta protokollile ning rahvusvahelise kaitse tagamisega seotud kohustustele, eelkõige välja- või tagasisaatmise lubamatuse põhimõttele.

Selleks koostab [Frontex] põhiõiguste strateegia, mis hõlmab tõhusat korraldust põhiõiguste austamise jälgimiseks ameti kogu tegevuses, arendab seda edasi ning viib seda ellu.

2. Oma ülesannete täitmisel tagab Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Amet, et ühtki isikut ei toimetata, sunnita sisenema ega saadeta tagasi riiki ega anta muul viisil üle sellise riigi ametiasutustele, kes rikub välja- või tagasisaatmise lubamatuse põhimõtet või kust isikut võidakse saata välja või tagasi riiki, kes seda põhimõtet rikub.

3. Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Amet võtab oma ülesannete täitmisel arvesse laste, saatjata alaealiste, puuetega inimeste, inimkaubanduse ohvrite, arstiabi vajavate isikute, rahvusvahelist kaitset vajavate isikute, merehädaliste ja teiste eriti haavatavate isikute erivajadusi.

[…]“.

16 Määruse 2016/1624 artiklis 35 „Käitumisjuhendid“ oli ette nähtud:

„[…]

2. Koostöös nõuandefoorumiga töötab [Frontex] tagasipöördujate tagasisaatmiseks välja käitumisjuhendi, mida kohaldatakse kõikide tagasisaatmisoperatsioonide ja tagasisaatmisega seotud sekkumiste ajal, mida [Frontex] koordineerib või korraldab, ning arendab seda edasi. Käitumisjuhendis kirjeldatakse ühiseid standardmenetlusi, et lihtsustada tagasisaatmisoperatsioonide ja tagasisaatmisega seotud sekkumiste korraldamist ning tagada tagasipöördujate inimlik kohtlemine ja nende põhiõiguste, eelkõige selliste põhimõtete nagu inimväärikus, piinamise ning ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise keeld, õigus vabadusele ja turvalisusele ning õigus isikuandmete kaitsele ja mittediskrimineerimisele täielik austamine.

3. [Frontexi t]agasisaatmist käsitlevas käitumisjuhendis pööratakse eelkõige tähelepanu liikmesriikide kohustusele tagada tõhus sunniviisilise tagasisaatmise seire süsteem, nagu on sätestatud direktiivi 2008/115/EÜ artikli 8 lõikes 6, ja põhiõiguste strateegiale.“

17 Määruse artikli 42 „Tsiviilvastutus“ lõigetes 1 ja 2 oli sätestatud:

„1. Kui rühmade liikmed tegutsevad vastuvõtvas liikmesriigis, vastutab nimetatud liikmesriik vastavalt oma siseriiklikule õigusele nende poolt operatsioonide läbiviimisel tekitatud kahju eest.

2. Kui kahju on tekitatud raske hooletuse või tahtliku rikkumisega, võib vastuvõttev liikmesriik pöörduda päritoluliikmesriigi poole, et lasta päritoluliikmesriigil hüvitada summad, mis ta on maksnud ohvritele või nende asemel õigustatud isikutele.“

18 Määruse artikli 60 „Vastutus“ lõikes 3 oli ette nähtud:

„Lepinguvälise vastutuse korral heastab [Frontex] vastavalt liikmesriikide õiguse ühistele üldpõhimõtetele kõik kahjud, mida ta osakonnad või töötajad on ülesannete täitmisel tekitanud.“

19 Määruse artiklis 71 „Põhiõiguste ametnik“ oli sätestatud:

„1. Haldusnõukogu määrab ametisse põhiõiguste ametniku. Põhiõiguste ametniku ülesandeks on osaleda [Frontexi] põhiõiguste strateegia koostamises, jälgida põhiõiguste täitmist ja edendada põhiõiguste järgimist [Frontexi] poolt. […]

[…]

3. Põhiõiguste ametnikuga konsulteeritakse seoses artiklite 16, 17 ja 28 ning artikli 33 lõike 4 kohaselt koostatud operatsiooniplaanidega ning tal on juurdepääs kogu teabele, mis käsitleb põhiõiguste austamist [Frontexi] kogu tegevuses.“

20 Määruse 2016/1624 artiklis 72 „Kaebuste lahendamise kord“ oli ette nähtud:

„1. [Frontex] võtab koostöös põhiõiguste ametnikuga vajalikke meetmeid kaebuste lahendamise korra loomiseks vastavalt käesolevale artiklile, et jälgida põhiõiguste austamist ja tagada see [Frontexi] kogu tegevuses.

2. Iga isik, keda ühisoperatsioonis, katseprojektis, piirivalve kiirreageerimisoperatsioonis, rändehalduse tugirühmade töös, tagasisaatmisoperatsioonis või tagasisaatmisega seotud sekkumises osalevate töötajate tegevus otse mõjutab ning kes leiab, et tema põhiõigusi on nende toimingute tõttu rikutud, või sellise isiku esindaja, võib esitada [Frontexile] kirjaliku kaebuse.

[…]

4. Põhiõiguste ametnik vastutab [Frontexi] saadud kaebuste menetlemise eest kooskõlas õigusega heale haldusele. Sel eesmärgil vaatab põhiõiguste ametnik läbi kaebuse vastuvõetavuse, registreerib vastuvõetavad kaebused, edastab kõik registreeritud kaebused tegevdirektorile, edastab rühmade liikmeid käsitlevad kaebused päritoluliikmesriigile, teavitab liikmesriigis põhiõiguste valdkonnas pädevat asjakohast asutust või organit ning registreerib ja tagab [Frontexi] või selle liikmesriigi järelmeetmed.

[…]

10. […]

[Frontex] tagab, et teave kaebuse esitamise võimaluse ja menetluse kohta on kergesti kättesaadav, sealhulgas haavatavatele isikutele. Kaebuse tüüpvorm tehakse kättesaadavaks [Frontexi] kogu tegevuse ajal [Frontexi] veebisaidil ja paberkandjal keeltes, mida kolmandate riikide kodanikud mõistavad või mille puhul on põhjust oletada, et nad neid mõistavad. Põhiõiguste ametnik vaatab kaebused läbi ka siis, kui need ei ole esitatud kaebuse tüüpvormil.

[…]“.

B. Direktiiv 2008/115

21 Direktiivi 2008/115 artikli 6 „Tagasisaatmisotsus“ lõikes 1 on ette nähtud:

„Ilma et see piiraks lõigetes 2 kuni 5 sätestatud erandite kohaldamist, väljastavad liikmesriigid tagasisaatmisotsuse iga kolmanda riigi kodaniku kohta, kes viibib nende territooriumil ebaseaduslikult.“

22 Direktiivi artikli 8 „Väljasaatmine“ lõikes 6 on sätestatud:

„Liikmesriigid näevad ette sunniviisilise tagasisaatmise tõhusa jälgimissüsteemi.“

23 Direktiivi artikli 12 „Vorm“ lõikes 1 on ette nähtud:

„Tagasisaatmisotsused […] väljastatakse kirjalikult ning nendes põhjendatakse otsuse aluseks olevaid faktilisi ja õiguslikke asjaolusid ja esitatakse teave kättesaadavate õiguskaitsevahendite kohta.“

C. Üldkohtu kodukord

24 Üldkohtu kodukorra artikli 76 punktis f on sätestatud, et „hagiavalduses tuleb märkida[…] tõendid või tõendite kogumise taotlused, juhul kui neid esitatakse“.

25 Kodukorra artiklis 85 on sätestatud:

„1. Tõendid esitatakse ja tõendite kogumist taotletakse menetlusdokumentide esimese vahetamise käigus.

2. Kohtuasja pooled võivad repliigis ja vasturepliigis esitada oma argumentide toetamiseks täiendavaid tõendeid või taotluse nende kogumiseks, tingimusel et nende hiline esitamine on õigustatud.

3. Erandkorras võivad kohtuasja pooled esitada tõendeid või taotluse nende kogumiseks enne menetluse suulise osa lõppemist või enne Üldkohtu otsust lahendada kohtuasi ilma menetluse suulise osata, tingimusel et nende hiline esitamine on õigustatud.

4. Ilma et see piiraks Üldkohtu hilisemat otsust lõigete 2 ja 3 kohaselt esitatud tõendite või nende kogumise taotluse vastuvõetavuse kohta, annab president teistele pooltele võimaluse nende tõendite osas seisukoha võtmiseks.“

II. Vaidluse taust

26 Kohtuvaidluse tausta on kirjeldatud vaidlustatud kohtuotsuse punktides 2–16 ja selle saab kokku võtta järgmiselt.

27 Apellandid on Süüria kodanike perekond, kes saabusid ühe põgenike rühma koosseisus 9. oktoobril 2016 Milose saarele (Kreeka). Sama aasta 14. oktoobril viidi nad ühte Kreekas asuvasse vastuvõtu- ja tuvastamiskeskusse, kus nad teatasid soovist esitada rahvusvahelise kaitse taotlus.

28 Sama aasta 20. oktoobril viidi apellandid Frontexi koordineeritud ühise tagasisaatmisoperatsiooni tulemusel Türki, täpsemalt selle riigi kaguosas asuvasse ajutisse vastuvõtukeskusesse.

29 Türgi ametiasutused väljastasid 2. novembril 2016 apellantidele ajutise kaitse dokumendid ja ajutise reisiloa Sanliurfasse (Türgi). Apellandid asusid ajutiselt elama Sarujisse (Türgi) ning seejärel Erbilisse (Iraak).

30 4. jaanuaril 2017 esitasid apellandid Frontexi põhiõiguste ametnikule esimese kaebuse, milles nad väitsid, et nad on Frontexi tagasisaatmisoperatsiooni tõttu Kreekast Türki tagasi saadetud. Samal ajal esitasid apellandid Euroopa Inimõiguste Kohtule kaebuse Kreeka Vabariigi vastu.

31 Põhiõiguste ametnikule esitatud kaebus tunnistati 15. veebruaril 2017 vastuvõetavaks ning edastati Frontexi tegevdirektorile ja Kreeka ombudsmanile, kes edastas selle Kreeka politseile, ning sellest teavitati apellante sama aasta 7. juunil.

32 Apellandid esitasid 17. juulil 2018 põhiõiguste ametnikule nende esimese kaebuse menetlemise kohta teise kaebuse, mille kohta anti neile sama kuu 25. päeval teavet. Sama aasta 9. augustil tunnistati nende teine kaebus vastuvõetavaks ja liideti esimese kaebusega.

33 Põhiõiguste ametnik teatas 29. novembril 2018 apellantidele, et Frontex ootab veel Kreeka politseiasutuste sisejuurdluse tulemusi esimese kaebuse kohta. 25. novembril 2019 tegi põhiõiguste ametnik neile teatavaks, et need asutused on juurdluse lõpetanud, ja nende otsuse mitte edastada selle juurdluse aruannet, kuna see on konfidentsiaalne. 6. oktoobril 2020 edastas ta apellantidele kaebuste kohta oma lõpparuande ja lõpetas kaebuste menetlemise.

34 Põhiõiguste ametnikule sama aasta 8. oktoobril saadetud e-kirjas väitsid apellandid, et lõpparuanne ei käsitlenud Frontexi rolli tagasisaatmisoperatsioonis ega teist kaebust. Sama kuu 13. päeva vastuses märkis põhiõiguste ametnik, et Frontex on seoses nende kaebuste käsitlemisega oma kohustused täitnud.

35 Apellatsioonkaebuses märkisid apellandid – kelleks on Kurdi etnilisse rühma kuuluvatest kahest vanemast ja neljast lapsest koosnev perekond –, et nad selgitasid Üldkohtus, et Euroopa Inimõiguste Kohus kiitis 19. veebruaril 2023 heaks kompromissi avalduse, mille pooled olid Kreeka Vabariigi vastu esitatud kaebuse menetluses allkirjastanud. Euroopa Kohtu istungil täpsustasid nad, et selle avalduse täitmiseks nõustus Kreeka Vabariik maksma iga apellandi kohta 12 500 eurot varalise ja mittevaralise kahju eest ehk kokku 75 000 eurot ning 1500 eurot kulude katmiseks.

III. Menetlus Üldkohtus ja vaidlustatud kohtuotsus

36 Üldkohtu kantseleisse 20. septembril 2021 saabunud hagiavalduses palusid apellandid hüvitada varaline ja mittevaraline kahju – mis oli neile tekitatud Frontexi väidetava õigusvastase tegevusega enne vaidlusalust tagasisaatmisoperatsiooni, selle ajal ja pärast seda –, mille nad hindasid varalise kahju puhul 96 212,55 eurole ja mittevaralise kahju puhul 40 000 eurole, ning palusid lisada nendele summadele intressi.

37 Seoses apellantide esitatud teatavate dokumentide vastuvõetavusega leidis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 43–46 esiteks, et repliigi lisad C.1 ja C.3–C.6 on vastuvõetamatud, kuna need esitati hilinemisega, mis ei olnud põhjendatud. Teiseks ja samal põhjusel lükkas Üldkohus kohtuotsuse punktides 49–51 tagasi dokumendi E.1, mille apellandid olid esitanud 7. märtsil 2023, st enne kohtuistungit.

38 Mis puudutab sisulisi küsimusi, siis olles vaidlustatud kohtuotsuse punktis 53 märkinud, et ELTL artikli 340 teise lõigu alusel liidu lepinguvälise vastutuse tekkimise tingimused on kumulatiivsed, otsustas Üldkohus selle kohtuotsuse punktis 55 esimesena analüüsida tingimust, et Frontexile etteheidetava tegevuse ja väidetava kahju vahel peab olema põhjuslik seos.

39 Sellega seoses leidis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 56, et väidetav kahju peab piisavalt otseselt tulenema etteheidetavast tegevusest, mis peab olema kahju tekkimise määrav põhjus, ning et ei olnud kohustust heastada kõiki, isegi õigusvastasest olukorrast kaudselt tulenevaid kahjulikke tagajärgi.

40 Kõigepealt otsustas ta vaidlustatud kohtuotsuse punktis 61, et kulud, mida apellandid Kreekasse jõudmiseks kandsid, ei saanud otseselt tuleneda Frontexile etteheidetavast tegevusest, kuna need kulud tekkisid enne vaidlusalust tagasisaatmisoperatsiooni.

41 Seejärel leidis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 62, et apellantide argumendid, mis puudutasid põhjuslikku seost Frontexile selle operatsiooni raames põhiõiguste kaitse valdkonnas ette heidetud rikkumiste ja muude väidetavate kahju tekitanud asjaolude vahel, põhinesid ekslikul eeldusel, et ilma nende rikkumisteta ei oleks apellante Türki välja saadetud ja nad oleksid saanud Kreekas rahvusvahelist kaitset ja seega materiaalset abi, millele neil oleks olnud õigus, mistõttu ei oleks neile asjaomast kahju tekkinud.

42 Sellega seoses leidis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 64 ja 65, et vastavalt määruse 2016/1624 artikli 27 lõike 1 punktidele a ja b ning artikli 28 lõikele 1, direktiivi 2008/115 artikli 6 lõikele 1 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiivi 2013/32/EL rahvusvahelise kaitse seisundi andmise ja äravõtmise menetluse ühiste nõuete kohta (ELT 2013, L 180, lk 60) artikli 2 punktile f ning artiklitele 4, 6, 8 ja 31 oli Frontexi ülesanne vaidlusaluse tagasisaatmisoperatsiooni raames pakkuda liikmesriikidele üksnes tehnilist ja operatiivabi, mitte analüüsida sellesse operatsiooni kaasatud isikute tagasisaatmise otsuste põhjendatust, kuna need otsused ja rahvusvahelise kaitse andmist puudutavad otsused põhinevad hinnangul, mis kuulub liikmesriikide ainupädevusse.

43 Seejärel leidis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 66, et otsene põhjuslik seos ei olnud tõendatud esiteks varalise kahju osas, mis on seotud apellantide kantud kuludega Türgis ja Iraagis, ning teiseks mittevaralise kahju osas, mis seisneb eelkõige Türki tagasilennuga seotud ängistuses, märkides selle lennu kohta veel lisaks, et selle eest vastutab põhimõtteliselt üksnes vastuvõttev liikmesriik vastavalt määruse 2016/1624 artikli 42 lõigetele 1 ja 2.

44 Lisaks asus Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 67–69 seisukohale, et väidetav kahju peab otseselt tulenema väidetavast õigusvastasusest, mitte apellandi valikust selle kohta, kuidas reageerida väidetavalt õigusvastasele teole, ning otsustas, et väidetav varaline ja mittevaraline kahju, mis on seotud üüri- ja mööblikuludega Sarujis, Iraaki minekuga seotud kuludega, samuti nende selles riigis elama asumisest alates kantud erinevate kuludega ning hirmutunde ja kannatustega tulenevalt nende raskest reisimisest sellesse riiki, tulenes apellantide endi valikutest.

45 Sellega seoses leidis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 68 sisuliselt, et esiteks nähtub toimikust, et apellantide asumine Sarujisse tulenes nende valikust mitte järgida Türgi ametiasutuste väljastatud ajutisel reisiloal sisalduvaid juhiseid, ja teiseks apellantide menetlusdokumentidest, et põgenemine Iraaki tulenes nende kartusest, et need ametiasutused saadavad nad Süüriasse tagasi, kuna nad ei ole neid juhiseid järginud.

46 Lõpuks leidis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 70, et kui kohtueelses menetluses ei ole advokaadi või nõustaja poolt esindamine kohustuslik, puudub põhjuslik seos esindamise kulude ja asjaomasele institutsioonile või organile etteheidetava tegevuse vahel. Neil asjaoludel otsustas ta, et väidetavat varalist kahju seoses õigusabikuludega, mida apellandid kandsid Frontexile kaebuste esitamisel, ei saa otseselt omistada Frontexile.

47 Kokkuvõttes otsustas Üldkohus, et apellandid ei ole tõendanud piisavalt otsest põhjuslikku seost Frontexile etteheidetavate asjaolude ja väidetava kahju vahel, ning jättis seetõttu kahju hüvitamise hagi tervikuna rahuldamata.

IV. Apellatsioonimenetluse poolte nõuded

48 Apellatsioonkaebusega paluvad apellandid Euroopa Kohtul:

– tühistada vaidlustatud kohtuotsus ja esimese võimalusena saata kohtuasi tagasi Üldkohtule;

– teise võimalusena tunnistada nende esimeses kohtuastmes esitatud hagi väited põhjendatuks;

– mõista Frontexilt välja esimese kohtuastme ja apellatsioonimenetluse kohtukulud koos intressiga.

49 Frontex palub Euroopa Kohtul:

– jätta apellatsioonkaebus rahuldamata ning

– mõista esimese kohtuastme ja apellatsiooniastme kohtukulud välja apellantidelt.

V. Apellatsioonkaebus

50 Oma apellatsioonkaebuse põhjendamiseks esitavad apellandid neli väidet.

51 Esimese väite kohaselt, mis puudutab peamiselt vaidlustatud kohtuotsuse punkte 62–66, rikkus Üldkohus sisuliselt õigusnorme, kui ta tuvastas põhjusliku seose puudumise Frontexile etteheidetava tegevuse ja kahju vahel, mis väidetavalt tekitati apellantide kaasamisega vaidlusalusesse tagasisaatmisoperatsiooni. See väide koosneb peamiselt kolmest osast.

52 Teise väite kohaselt, mis puudutab samuti vaidlustatud kohtuotsuse punkte 62–66, rikkus Üldkohus sisuliselt õigusnorme, kui ta tuvastas põhjusliku seose puudumise Frontexi tegevuse ja mittevaralise kahju vahel, mis väidetavalt tulenes põhiõiguste rikkumisest Türki tagasilennu ajal. See väide koosneb peamiselt kahest osast.

53 Kolmanda väite kohaselt, mis koosneb kahest osast, mis puudutavad vaidlustatud kohtuotsuse punkte 67–71, rikkus Üldkohus õigusnorme, kui ta leidis, et nõutav põhjuslik seos Frontexile etteheidetava tegevuse ja tegevusetuse ning teatavate väidetavate kahjude vahel oli apellantide endi valikute tõttu katkenud.

54 Neljanda väite kohaselt, mis puudutab vaidlustatud kohtuotsuse punkte 44–46, rikkus Üldkohus õigusnorme, kui ta leidis, et mitmesugused tõendid, mille apellandid olid oma kahju hüvitamise hagi põhjendamiseks esitanud, olid vastuvõetamatud.

A. Esimese väite teine ja kolmas osa

1. Poolte argumendid

55 Esimese väite teises ja kolmandas osas, mida tuleb analüüsida koos ja esimesena, väidavad apellandid sisuliselt, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta enne põhjusliku seose olemasolu analüüsi jättis tegemata otsuse hagi kaheksa väite kohta, millega apellandid soovisid tõendada, et Frontex on toime pannud rikkumisi, eelkõige kaheksanda väite kohta, mis puudutab nende kaebuste läbivaatamist ameti poolt. Apellandid väidavad, et see tegematajätmine mõjutas vaidlustatud kohtuotsuse resolutsiooni, sest kui Üldkohus oleks neid väiteid analüüsinud, oleks ta tingimata hinnanud Frontexi tegevust ja tegevusetust, millele need väited viitavad, ning oleks sellest järeldanud, et selle ameti lepinguvälise vastutuse tekkimise tingimused olid täidetud.

56 Frontex leiab, et esimene väide on tervikuna vastuvõetamatu, kuna apellandid ei ole piisavalt täpselt välja toonud vaidlustatud kohtuotsuse põhjendusi, mida selles on silmas peetud. Lisaks on selle väite teine ja kolmas osa tulemusetud ja igal juhul põhjendamatud, kuna juhul, kui Üldkohus tuvastab, et üks kolmest liidu lepinguvälise vastutuse tekkimise tingimusest ei ole täidetud, ei ole ta kohustatud hindama ülejäänud kahte tingimust.

2. Euroopa Kohtu hinnang

57 Mis esimesena puudutab Frontexi esimese väite vastuvõetamatust põhjusel, et apellandid ei ole piisavalt täpselt välja toonud vaidlustatud kohtuotsuse põhjendusi, mida on selle väite erinevates osades silmas peetud, siis tuleneb ELTL artikli 256 lõike 1 teisest lõigust, Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 58 esimesest lõigust ja artikli 168 lõike 1 punktist d ning Euroopa Kohtu kodukorra artikli 169 lõikest 2, et apellatsioonkaebuses tuleb täpselt märkida selle otsuse põhjenduse kritiseeritavad punktid, mille tühistamist nõutakse, ja näidata täpselt ära seda nõuet konkreetselt toetavad õiguslikud argumendid, vastasel juhul on apellatsioonkaebus või asjaomane väide vastuvõetamatu (vt 26. aprilli 1993. aasta kohtumäärus Kupka-Floridi *vs.* EMSK, C-244/92 P, EU:C:1993:152, punktid 8 ja 9, ning 3. septembri 2015. aasta kohtuotsus Inuit Tapiriit Kanatami jt *vs.* komisjon, C-398/13 P, EU:C:2015:535, punkt 53 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 15. juuli 2021. aasta kohtuotsus Deutsche Lufthansa *vs.* komisjon, C-453/19 P, EU:C:2021:608, punkt 95).

58 Käesoleval juhul piisab tõdemisest, et argumentatsioon, mille apellandid esitasid esimese väite teises ja kolmandas osas, on tervikuna piisavalt selge, et oleks võimalik nõutava täpsusega kindlaks teha vaidlustatud kohtuotsuse kritiseeritavad osad ning selle kriitika toetuseks esitatud õiguslikud argumendid, ning võimaldab seega Euroopa Kohtul teostada õiguspärasuse kontrolli.

59 Mis teisena puudutab esimese väite teise ja kolmanda osa sisulist analüüsi, siis tuleb kõigepealt meenutada, et määruse 2016/1624 artikli 60 lõikes 3 on sarnaselt ELTL artikli 340 teise lõiguga – mille konkreetseks väljenduseks see on – ette nähtud, et lepinguvälise vastutuse korral heastab Frontex vastavalt liikmesriikide õiguse ühistele üldpõhimõtetele kahju, mille tema osakonnad või töötajad on oma ülesannete täitmisel tekitanud. Järelikult on EL toimimise lepingu seda sätet käsitlev Euroopa Kohtu praktika käesolevas asjas asjakohane.

60 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt on liidu lepinguvälise vastutuse tekkimise eeldus ELTL artikli 340 teise lõigu alusel see, et samal ajal on täidetud teatavad tingimused: isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selge rikkumine, kahju tegelik tekkimine ning otsene põhjuslik seos teo toimepanijale pandud kohustuse rikkumise ja kannatanutele tekkinud kahju vahel

(5. märtsi 1996. aasta kohtuotsus Brasserie du pêcheur ja Factortame, C-46/93 ja C-48/93, EU:C:1996:79, punkt 51, ning 5. märtsi 2024. aasta kohtuotsus Kočner *vs.* Europol, C-755/21 P, EU:C:2024:202, punkt 117 ja seal viidatud kohtupraktika).

61 Sellest kohtupraktikast tuleneb samuti, et kui üks neist tingimustest ei ole täidetud, tuleb hagi tervikuna rahuldamata jätta, ilma et oleks tarvis analüüsida muid liidu lepinguvälise vastutuse tingimusi, ning liidu kohus ei ole kohustatud neid tingimusi analüüsima kindlaksmääratud järjekorras (21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus United Parcel Service *vs.* komisjon, C-297/22 P, EU:C:2023:1027, punkt 61 ja seal viidatud kohtupraktika).

62 Järelikult otsustas Üldkohus põhimõtteliselt õigusnormi rikkumata ühelt poolt analüüsida esimesena põhjusliku seose olemasolu tingimust, ilma et ta oleks enne analüüsinud kaheksat väidet, millega apellandid soovisid tõendada Frontexi toime pandud rikkumisi. Teiselt poolt, kuna ta järeldas selle analüüsi põhjal, et see tingimus ei olnud täidetud, ei olnud ta kohustatud lisaks analüüsima Frontexi lepinguvälise vastutuse tekkimise kahte ülejäänud tingimust, eelkõige Frontexi tegevuse väidetavat õigusvastasust puudutavat tingimust, mida käsitleti kaheksas väites, mille kohta apellandid heidavad Üldkohtule ette, et ta neid ei analüüsinud.

63 Esimese väite teine ja kolmas osa on seega põhjendamatud.

B. Esimese väite esimene osa ja teise väite esimene osa

64 Esimese väite esimese osa kohaselt rikkus Üldkohus sisuliselt ühelt poolt määruse 2016/1624 artikli 14 lõiget 2, artikli 27 lõiget 1, artikli 28 lõiget 1 ja artikli 34 lõikeid 1–3 ning teiselt poolt selle määruse artikli 5 lõiget 1, kui ta tuvastas, et puudub põhjuslik seos Frontexile etteheidetava tegevuse ja kahju vahel, mis väidetavalt tekitati vaidlusalusesse tagasisaatmisoperatsiooni apellantide kaasamisega, mille nad väidavad olevat õigusvastase, kuna nende suhtes ei ole tehtud tagasisaatmisotsuseid.

65 Teise väite esimese osa kohaselt rikkus Üldkohus neid samu sätteid, millele on viidatud esimese väite esimeses osas, kui ta tuvastas põhjusliku seose puudumise Frontexile etteheidetava tegevuse ja tagasilennu ajal Türki väidetavalt tekitatud kahju vahel, mis tulenes nende põhiõiguste rikkumisest vaidlusaluse tagasisaatmisoperatsiooni raames. Lisaks korratakse teise väite selles osas esimese väite esimeses osas esitatud kriitikat.

66 Kuna esimese väite esimese osa ja teise väite esimese osa kohaselt on sisuliselt rikutud samu sätteid ja need puudutavad Üldkohtu sama hinnangut, st vaidlustatud kohtuotsuse punktides 62–66 esitatud hinnangut, tuleb neid analüüsida koos.

1. Poolte argumendid

67 Esimese väite esimene osa, milles apellandid väidavad, et nende väljasaatmine Türki oli õigusvastane, kuna Kreeka ametiasutused ei ole teinud nende suhtes tagasisaatmisotsust, sisaldab kahte etteheidet.

68 Esimeses etteheites heidavad apellandid Üldkohtule sisuliselt ette, et viimane otsustas kaudselt, et Frontexil ei olnud kohustust kontrollida sellise otsuse olemasolu.

69 Nad väidavad, et ühelt poolt tuleneb määruse 2016/1624 artikli 2 punktidest 13 ja 14, et liikmesriigi ametiasutused on kohustatud tegema kirjaliku tagasisaatmisotsuse enne, kui kolmanda riigi kodaniku saab tagasisaatmisoperatsiooni raames nende territooriumilt seaduslikult välja saata, ning teiselt poolt selle määruse artikli 14 lõikest 2, artikli 27 lõikest 1 ja artikli 34 lõigetest 1–3, et Frontex peab veenduma, et isikuid ei kaasata tema koordineeritavasse tagasisaatmisoperatsiooni, kui nende suhtes ei ole tehtud sellist otsust.

70 Järelikult tugines Üldkohus ekslikult määruse 2016/1624 artikli 28 lõikes 1 Frontexile ette nähtud keelule tagasisaatmisotsuse põhjendatuse osas seisukohta mitte võtta ja vabastas ta kõigist sellekohastest kohustustest.

71 Teises etteheites väidavad apellandid sisuliselt, et Üldkohus eiras määruse 2016/1624 artikli 5 lõiget 1, millega on kehtestatud Frontexi ja asjaomase liikmesriigi solidaarvastutus kahju eest, mis on ühisesse tagasisaatmisoperatsiooni kaasatud isikutele selle operatsiooni raames toime pandud põhiõiguste rikkumiste tõttu tekkinud.

72 Lõpuks väidavad apellandid teise väite esimeses osas sisuliselt, et kui Üldkohus oleks võtnud arvesse Frontexi kohustust kontrollida, kas nende suhtes on tegelikult tehtud tagasisaatmisotsus, oleks ta pidanud tuvastama põhjusliku seose Frontexile etteheidetava tegevuse ja nende väidetava ebaseadusliku kohtlemise vahel tagasilennu ajal, kuna selle kohustuse täitmine oleks kohustanud Frontexit takistama nende ebaseaduslikku väljasaatmist. Lisaks kordavad nad oma argumente solidaarvastutuse olemasolu kohta.

73 Frontex väidab esimese võimalusena, et esimese väite esimene osa ja teise väite esimene osa on vastuvõetamatud. Nimelt põhinevad need esiteks sellel, kas Üldkohus seadis kahtluse alla tagasisaatmisotsuse olemasolu tuvastamise. Teiseks on Frontexi ja Kreeka Vabariigi solidaarvastutust puudutav etteheide, mis on esitatud nende kahe väiteosa raames, uus, kuna Üldkohtus sellise vastutuse olemasolule ei tuginetud. Kolmandaks ei ole apellandid piisavalt täpselt määratlenud vaidlustatud kohtuotsuse põhjendusi, mida need väiteosad puudutavad.

74 Teise võimalusena vaidlustab Frontex nende väiteosade põhjendatuse.

75 Lisaks sellele, et vastupidi apellantide väitele ei kvalifitseerinud Üldkohus nende hagi ekslikult nii, et see on esitatud Kreeka ametiasutuste otsuste peale, millega keelduti neile rahvusvahelise kaitse andmisest ja määrati nende tagasisaatmine, leiab Frontex kõigepealt, et apellandid tuginevad viidatud määruse 2016/1624 sätete väärale tõlgendusele, mis on vastuolus lojaalse koostöö põhimõttega ja pädevuse andmise põhimõttega, millest üks on sätestatud ELL artikli 4 lõikes 3 ning teine artikli 5 lõigetes 1 ja 2.

76 Ühelt poolt tähendab lojaalse koostöö põhimõte, et Frontex peab saama täie usaldusega eeldada, et liikmesriigi ametiasutuste esitatud dokumendid – käesoleval juhul vaidlusaluse tagasisaatmisoperatsiooni subjektiks olevate isikute nimekiri – on õiged, mis tähendab õiguspärasuse eeldust, millega kaasneb kohustus tunnustada nende dokumentide õiguslikku kehtivust. Frontex saab selle eelduse kahtluse alla seada üksnes olukordades, kus ta on teadlik piisavalt objektiivsetest ja selgetest faktilistest asjaoludest, mis viitavad võimalusele, et liikmesriigi ametiasutuste esitatud dokumendid on ekslikud, mis toob kaasa kontrollikohustuse. Apellandid ei väitnud aga Üldkohtus, et käesolevas asjas esinesid sellised faktilised asjaolud.

77 Teiselt poolt väidab Frontex sisuliselt, et pädevuse andmise põhimõte kohustab teda austama liikmesriikide ainupädevust rahvusvahelise kaitse võimalikul andmisel ja tagasisaatmisotsuste tegemisel.

78 Seejärel väidab Frontex, et harta sätted ei saa anda talle mingit pädevust, mida tal ei ole muude liidu õigusnormide alusel.

79 Lõpuks, mis puudutab solidaarvastutust kahju hüvitamise valdkonnas, siis leiab Frontex ühelt poolt, et sellise vastutuse olemasolu ei vabasta apellante kohustusest tõendada eelkõige otsese põhjusliku seose olemasolu, mida nad aga ei ole teinud. Teiselt poolt eeldab Frontexi solidaarvastutus seda, et Kreeka õiguse kohaselt on olemas Kreeka ametiasutuste vastutus, mis tähendaks, et Üldkohus annab hinnangu, mis kuulub riigisisese õiguse kohaldamisalasse ega kuulu tema pädevusse. Järelikult ei saa asjaolu, et ta ei andnud sellekohast hinnangut, kujutada endast liidu õiguse rikkumist.

2. Euroopa Kohtu hinnang

a) Esimese väite esimese osa esimese ja teise etteheite ning teise väite esimese osa vastuvõetavus

80 Esimesena väidab Frontex, et esimese väite esimene osa tervikuna ja teise väite esimene osa on vastuvõetamatud, kuna nende väiteosadega seavad apellandid kahtluse alla Üldkohtu faktilise järelduse, nimelt Kreeka ametiasutuste poolt nende suhtes tehtud tagasisaatmisotsuse olemasolu.

81 Sellega seoses tuleb märkida, et see argument rajaneb vaidlustatud kohtuotsuse vääral tõlgendusel. Nimelt piirdus Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuses Frontexi lepinguvälise vastutuse hindamisel ainult põhjusliku seose olemasolu analüüsimisega etteheidetava tegevuse ja väidetava kahju vahel, ega käsitlenud küsimust, kas apellantide suhtes on tehtud tagasisaatmisotsus.

82 Mis teisena puudutab esimese väite esimese osa teist etteheidet, mida on pealegi korratud muu hulgas teise väite esimeses osas ja mis puudutab Frontexi ja Kreeka Vabariigi solidaarvastutust, siis vaidleb Frontex vastu selle vastuvõetavusele, kuna see on väidetavalt uus. Apellandid kinnitavad siiski, et nad esitasid Üldkohtule sellist solidaarvastutust puudutava väite, ning viitavad sellega seoses esimeses kohtuastmes esitatud hagiavalduse punktidele 5 ja 13. Sisu osas lisavad nad, et asjaolu, et kahju tekkimises osaleb rohkem kui üks isik, ei vabasta ühte ega teist poolt vastutusest oma tegude eest ning et ei ole vaja teada, kas Kreeka Vabariik täitis oma kohustusi.

83 Euroopa Kohtu kodukorra artikli 170 lõike 1 kohaselt ei või apellatsioonkaebuses muuta Üldkohtu menetluses olnud vaidluse eset. Euroopa Kohtu pädevus apellatsioonimenetluses on piiratud Üldkohtus arutatud väidetele ja argumentidele antud õigusliku hinnangu kontrollimisega. Pool ei saa seega esitada esimest korda Euroopa Kohtus väidet, mida ta ei ole esitanud Üldkohtus, kuna see võimaldaks tal Üldkohtus arutatud asjaga võrreldes laiendada vaidluse ulatust Euroopa Kohtus, kellel on apellatsioonimenetluses piiratud pädevus (6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus Sigma Alimentos Exterior *vs.* komisjon, C-50/19 P, EU:C:2021:792, punkt 38 ja seal viidatud kohtupraktika).

84 Käesoleval juhul tuleb tõdeda, et esimeses kohtuastmes esitatud hagiavalduse kahes punktis, millele apellandid viitavad, väitsid nad, et Frontexil võiks tekkida vastutus oma töötajate tegude eest paralleelselt liikmesriikide vastutusega nende ametnike tegude eest.

85 Sellega seoses tuleb märkida, et solidaarvastutus tähendab põhimõtteliselt seda, et kui kahju on tekitatud kolmandale isikule mitme isiku ühise süülise tegevuse tõttu, on igaüks neist kohustatud hüvitama kahju täies ulatuses, kusjuures kahjustatud kolmandal isikul on õigus nõuda igaühelt täit hüvitist kuni kahju täieliku kompenseerimiseni, kusjuures vastutav isik, kes on tekitatud kahju täielikult hüvitanud, võib esitada tagasinõude kõigi teiste kaasvastutajate vastu, arvestades nende suhtelist vastutust kahju eest. Selline solidaarvastutuse kord on erand liidu lepinguvälise vastutuse üldpõhimõtetest (vt selle kohta 5. märtsi 2024. aasta kohtuotsus Kočner *vs.* Europol, C-755/21 P, EU:C:2024:202, punktid 62 ja 64).

86 Ühelt poolt tuleb aga tõdeda, et Üldkohtule esitatud hagi punktides, millele apellandid viitavad Frontexi ja Kreeka Vabariigi solidaarvastutust puudutava etteheite uudsuse vaidlustamiseks, ei ole apellandid väitnud sellise vastutuse olemasolu, mis tooks Frontexile kaasa kohustuse hüvitada neile täielikult oma töötajate ja Kreeka Vabariigi ametnike ühiste süüliste tegude kahjulikud tagajärjed, sõltumata nende kummagi süü konkreetsetest tagajärgedest. Apellandid piirdusid nimelt väitmisega, et Frontexi vastutus oma osakondade või töötajate süüliste tegudega tekitatud kahju eest tekkis paralleelselt nimetatud liikmesriigi vastutusega oma ametnike süüliste tegudega tekitatud kahju eest ning et seetõttu oli oluline eristada Frontexi ülesandeid ja kohustusi liikmesriigi omadest, rõhutades – nagu nad seda ka apellatsioonkaebuse raames teevad –, et Frontexi vastutus võis tekkida sõltumata sellest, kas Kreeka Vabariik täitis oma kohustusi või mitte.

87 Teiselt poolt, kuigi apellandil on õigus esitada apellatsioonkaebus, esitades Euroopa Kohtule väited, mille eesmärk on õiguslikult kritiseerida vaidlustatud kohtuotsusest endast tulenevate õiguslike kaalutluste põhjendatust selles mõttes, et need kujutavad endast põhjendusi, millele Üldkohus rajas mõned oma hinnangud, sõltumata argumentidest, mille pooled talle esitasid (vt selle kohta 29. novembri 2007. aasta kohtuotsus Stadtwerke Schwäbisch Hall jt *vs.* komisjon, C-176/06 P, EU:C:2007:730, punkt 17, ning 3. juuli 2025. aasta kohtuotsus parlament *vs.* TC, C-529/23 P, EU:C:2025:521, punkt 82), tuleb tõdeda, et käesoleval juhul ei sisalda vaidlustatud kohtuotsus ühtegi lõiku Frontexi võimaliku solidaarvastutuse kohta. Lisaks on välistatud, et Üldkohus oleks seda küsimust kaudselt käsitlenud. Nimelt puudutab see kahju kindlaksmääramist, mis tuleb hüvitada sellel isikul, kes on varem kahju kaaspõhjustajaks tunnistatud. See küsimus ei ole seega seotud etteheidetava rikkumise ja väidetava kahju vahelise põhjusliku seose tingimuse analüüsimisega, millega Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuses piirdus.

88 Järelikult on esimese väite esimese osa teine etteheide, mis puudutab Frontexi ja Kreeka Vabariigi solidaarvastutust, mida on muu hulgas korratud ka teise väite esimeses osas, vastuvõetamatu.

89 Kolmandaks ja viimaseks, mis puudutab nimetatud väiteosade vastuvõetamatust, millele Frontex osutab seetõttu, et vaidlustatud kohtuotsuse põhjendusi, millele selles väiteosas viidatakse, ei ole piisavalt täpselt määratletud, siis see tuleb tagasi lükata samadel põhjustel, mis on esitatud käesoleva kohtuotsuse punktis 58.

b) Esimese väite esimese osa esimese etteheite ja teise väite esimese osa põhjendatus

90 Esimese väite esimese osa esimeses etteheites ja teise väite esimeses osas väidavad apellandid sisuliselt, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta eiras Frontexile määrusega 2016/1624 pandud kohustust veenduda, et iga isiku suhtes, kes on kaasatud tema koordineeritavasse tagasisaatmisoperatsiooni, on tehtud kirjalik tagasisaatmisotsus, kuigi apellandid olid kinnitanud,

et nende suhtes sellist otsust ei olnud tehtud. Nad järeldavad sellest, et kui Üldkohus ei oleks õigusnormi rikkunud, oleks ta pidanud tuvastama põhjusliku seose Frontexi tegevuse ja neile väidetavalt tekitatud kahju vahel, eelkõige selle tõttu, kuidas toimus tagasilend Türki.

91 Üldkohtus heitsid apellandid Frontexile ette seda, et ta koordineeris ühist tagasisaatmisoperatsiooni, mille käigus sai neile osaks mitme põhiõiguse rikkumine, mis tõi kaasa mitmesugust varalist ja mittevaralist kahju, mille hüvitamist nad sellelt ametilt nõudsid.

92 Mis puudutab apellantide kaasamist sellesse operatsiooni, siis märkis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 64 ja 65, et ühelt poolt annavad direktiivi 2013/32 artikli 2 punkt f ning artiklid 4, 6, 8 ja 31 ning direktiivi 2008/115 artikli 6 lõige 1 liikmesriikidele ainupädevuse vastavalt rahvusvahelise kaitse taotluste ja tagasisaatmisotsuste põhjendatuse läbivaatamiseks ning teiselt poolt on Frontexi ülesanne vastavalt määruse 2016/1624 artikli 27 lõike 1 punktidele a ja b ning artikli 28 lõikele 1 üksnes pakkuda liikmesriikidele tehnilist ja operatiivabi, käsitlemata tagasisaatmisotsuste põhjendatust. Ta järeldas sellest vaidlustatud kohtuotsuse punktis 66, et kuna pädevus nii rahvusvahelise kaitse taotluste läbivaatamiseks kui ka tagasisaatmisotsuse põhjendatuse hindamiseks on antud liikmesriikidele, mitte Frontexile, ei saa tuvastada otsest põhjuslikku seost sellele ametile etteheidetava tegevuse ja väidetava varalise kahju vahel, mis on seotud apellantide kantud kuludega Türgis ja Iraagis, ning selle tegevuse ja väidetava mittevaralise kahju vahel, mis seisneb eelkõige tagasilennuga Türki seotud ängistuses.

93 Nende kaalutlustega välistas Üldkohus seega põhjusliku seose Frontexile etteheidetava tegevuse ja asjaomaste kahjude vahel, ilma et ta oleks enne lahendanud küsimust, kas apellantide suhtes oli tehtud tagasisaatmisotsus, leides, et see küsimus ei ole asjakohane, kuna Frontexil puudub pädevus hinnata sellise otsuse põhjendatust.

94 Apellandid väidavad aga sisuliselt, et nende kaalutlustega on rikutud õigusnormi, kuna nendes ei võeta arvesse Frontexi enda kohustusi põhiõiguste kaitse valdkonnas, eelkõige seoses tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtte järgimisega, mille kohaselt on see amet kohustatud veenduma, et Frontexi koordineeritavasse ühisesse tagasisaatmisoperatsiooni kaasatud isikute suhtes on tehtud tagasisaatmisotsus.

95 Selle kohta tuleb märkida, et harta artikli 51 lõike 1 kohaselt on harta sätted adresseeritud liidu institutsioonidele, organitele ja asutustele subsidiaarsuse põhimõtet arvesse võttes ning liikmesriikidele üksnes liidu õiguse kohaldamise korral, millest tulenevalt peavad nad austama õigusi, järgima põhimõtteid ning edendama nende põhimõtete kohaldamist oma asjaomase pädevuse kohaselt, järgides liidule aluslepingutes antud volituste piire.

96 Määruse 2016/1624 artikli 34 lõiked 1 ja 2 kajastavad neid kohustusi Frontexi ja piirihalduse eest vastutavate liikmesriikide ametiasutuste suhtes, kes vastavalt selle määruse artiklile 3 moodustavad koos Euroopa piiri- ja rannikuvalve, pannes viimasele kohustuse tagada nimetatud määrusest tulenevate ülesannete täitmisel põhiõiguste kaitse ning eelkõige tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtte järgimine. Selleks on nimetatud lõike 1 teises lõigus ette nähtud, et Frontex töötab välja põhiõiguste strateegia, mis hõlmab tõhusat korraldust põhiõiguste austamise jälgimiseks ameti kogu tegevuses, arendab seda edasi ning viib seda ellu.

97 Kohustust tagada põhiõiguste kaitse Euroopa piiri- ja rannikuvalve ülesannete täitmisel vastavalt määrusele 2016/1624 – mis on muu hulgas ka Frontexil – on selle ameti suhtes täpsustatud ka selle määruse erinevates sätetes.

98 Nii on määruse 2016/1624 artikli 16 lõigetes 2 ja 3 ette nähtud, et Frontexi tegevdirektor koostab iga välispiiril toimuva ühisoperatsiooni jaoks operatsiooniplaani, mille ta lepib vastuvõtva liikmesriigiga kokku osalevate liikmesriikidega konsulteerides, ning see plaan on kõigile operatsioonis osalejatele siduv. Plaanis kirjeldatakse üksikasjalikult operatsiooni läbiviimiseks vajalikke organisatsioonilisi ja menetluslikke aspekte, sealhulgas ülesandeid ja vastutust põhiõiguste austamise valdkonnas. Vastavalt selle määruse artikli 22 lõikele 1 ja lõike 3 punktile b tagab Frontex operatsiooniplaani nõuetekohase rakendamise, eelkõige oma tegevdirektori määratud koordineerivate ametnike kaudu, kes tegelevad Euroopa piiri- ja rannikuvalverühmade lähetamise kõigi aspektidega, sealhulgas kontrollides operatsiooniplaani nõuetekohast rakendamist seoses põhiõiguste kaitsega.

99 Mis puudutab konkreetselt tagasisaatmist, siis on määruse 2016/1624 artikli 27 lõigetes 1 ja 2 muu hulgas ette nähtud, et järgides põhiõigusi, liidu õiguse ja rahvusvahelise õiguse üldpõhimõtteid, sealhulgas pagulaste kaitset ja laste õigusi, kooskõlastab Frontex tehnilisel ja operatiivtasandil liikmesriikide tagasisaatmisega seotud tegevust ning pakub neile liikmesriikidele tehnilist ja operatiivabi, kelle tagasisaatmissüsteemidega seoses avaldub „eriline surve“; see abi hõlmab nõustamist tagasisaatmismenetluste elluviimise ja haldamise kohta kooskõlas direktiiviga 2008/115.

100 Seoses konkreetsemalt tagasisaatmisoperatsioonidega – mis on määruse 2016/1624 artikli 2 punktide 12 ja 14 kohaselt Frontexi koordineeritud operatsioonid, mis puudutavad nende isikute tagasisaatmist, kelle suhtes on tehtud tagasisaatmisotsus kooskõlas direktiiviga 2008/115 – on selle määruse artikli 28 lõikes 1 sätestatud, et Frontex pakub kooskõlas selle direktiiviga vajalikku abi ning tagab ühe või mitme osaleva liikmesriigi taotlusel tagasisaatmisoperatsioonide koordineerimise või korraldamise.

101 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 77 tõdes, tuleneb kõigist käesoleva kohtuotsuse punktides 96 ja 98–100 viidatud sätetest, et Frontexi koordineeritavad ühised tagasisaatmisoperatsioonid tohivad puudutada üksnes isikuid, kelle suhtes on tehtud täitmisele pööratavad individuaalsed tagasisaatmisotsused, mille kohta on direktiivi 2008/115 artikli 12 lõikes 1 täpsustatud, et need peavad olema tehtud kirjalikult.

102 Seega, võttes arvesse konkreetseid kohustusi, mille määrus 2016/1624 Frontexile ühiste tagasisaatmisoperatsioonide koordineerimise raames paneb, peab see amet kontrollima, kas sellised otsused on olemas kõigi isikute kohta, keda liikmesriik kavatseb sellistesse operatsioonidesse kaasata, tagamaks, et liikmesriigid järgivad sellest määrusest tulenevaid nõudeid ja asjaomaste isikute põhiõigusi, eelkõige tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtet.

103 Seega leidis Üldkohus ekslikult, et Frontexil ei olnud ühtegi kohustust seoses tagasisaatmisotsustega, mis peavad olema tehtud nende isikute suhtes, keda selle ameti koordineeritav ühine tagasisaatmisoperatsioon puudutab, kuna ameti ülesanne on üksnes pakkuda liikmesriikidele tehnilist ja operatiivabi, ilma et tal oleks pädevust käsitleda tagasisaatmisotsuste põhjendatust. Nimelt, nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 79 märkis, ei ole selliste otsuste olemasolu kontrollimine kuidagi seotud nende põhjendatuse analüüsimisega ega mõjuta seega ainupädevust, mis liikmesriikidel selles valdkonnas direktiivi 2008/115 artikli 6 lõike 1 alusel on.

104 Lisaks ei ole asjakohased Frontexi argumendid, millega ta põhjendab seisukohta, et sisuliselt ei ole tal selles osas kohustusi.

105 Ühelt poolt ei riku Frontexi kohustus kontrollida tagasisaatmisotsuste olemasolu sugugi ELL artikli 5 lõigetes 1 ja 2 sätestatud pädevuse andmise põhimõtet, mille kohaselt tegutseb liit aluslepingutes seatud eesmärkide saavutamiseks talle liikmesriikide poolt aluslepingutega antud pädevuse piires, sest see kohustus on talle määrusega 2016/1624 pandud liikmesriikide pädevust austades.

106 Teiselt poolt on lojaalse koostöö põhimõttel – mis on sätestatud ELL artikli 4 lõikes 3 ja millele on määruse 2016/1624 raames konkreetselt viidatud selle määruse artiklis 9, mis käsitleb Frontexi ning piirihalduse ja tagasisaatmise eest vastutavate riigiasutuste lojaalse koostöö kohustust – mõistagi oluline tähtsus selle ameti ja nende riigiasutuste vahelistes suhetes Euroopa piiri- ja rannikuvalves.

107 Lojaalse koostöö põhimõtet ei saa siiski tõlgendada nii, nagu võimaldaks see Frontexil ühiste tagasisaatmisoperatsioonide koordineerimisel kõrvale hoida talle määrusega 2016/1624 pandud konkreetsetest kohustustest ja eelkõige kohustusest kontrollida, kas kirjalikud ja täitmisele pööratavad tagasisaatmisotsused on olemas kõigi isikute kohta, keda liikmesriik kavatseb sellistesse operatsioonidesse kaasata, tagamaks, et nende operatsioonide käigus järgitaks sellest määrusest tulenevaid nõudeid ja asjaomaste isikute põhiõigusi, eelkõige tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtet.

108 Vastupidi, lojaalse koostöö kohustus, mis lasub ka Frontexil, tugevdab neid kohustusi ja ennekõike innustab Frontexit abistama liikmesriike nii, et nad täidaksid nende operatsioonide raames oma ülesandeid viisil, mis on täielikult kooskõlas liidu õigusega ja eelkõige põhiõigustega.

109 Lisaks ei ole käesoleval juhul asjakohane küsimus, kas lojaalse koostöö põhimõte annab alust eeldada, et liikmesriikide esitatud dokumendid on konkreetsete asjaolude puudumisel õiguspärased, nagu väidab Frontex. Nimelt, nagu see amet kohtuistungil kinnitas, ei esitanud Kreeka ametiasutused talle enne kõnealust ühist tagasisaatmisoperatsiooni nimekirja isikutest, kelle suhtes olid tehtud tagasisaatmisotsused, vaid edastasid talle üksnes nimekirja isikutest, kes ei olnud varjupaigataotlust esitanud. Viimati nimetatud nimekiri ei ole aga iseenesest seotud tagasisaatmisotsuste olemasoluga direktiivi 2008/115 artikli 6 lõike 1 tähenduses, mistõttu isegi kui oletada, et sellise dokumendi suhtes võib kohaldada õiguspärasuse eeldust, ei võimaldanud see Frontexil eeldada, et apellantide suhtes olid tehtud kirjalikud ja täitmisele pööratavad tagasisaatmisotsused.

110 Eeltoodust tuleneb, et vaidlustatud kohtuotsuse punktis 66 antud Üldkohtu hinnang, mille kohaselt sisuliselt ei saa Frontexi tegevuse ja vaidlustatud kohtuotsuse selles punktis nimetatud väidetava kahju vahel olla mingit põhjuslikku seost, põhineb ekslikul seisukohal, et Frontexil ei ole kohustust küsimuses, kas kõigi isikute suhtes, keda puudutab ühine tagasisaatmisoperatsioon, mida see amet koordineerib, on tehtud tagasisaatmisotsus või mitte.

111 Samas tuleb märkida, et vastupidi sellele, mida väidavad apellandid teise väite esimeses osas, ei tähenda asjaolu, et Frontexil on selles osas kontrollikohustus, siiski seda, et selle kohustuse võimaliku rikkumise ja apellantidele väidetavalt tekitatud kahju või selle kahju osa vahel on tingimata põhjuslik seos.

112 On tõsi, et sellise põhjusliku seose olemasolu analüüsimisel tuleb arvesse võtta seda kontrollikohustust ja üldisemalt Frontexile selleks pandud kohustusi, et tagada ühiste tagasisaatmisoperatsioonide vastavus määrusest 2016/1624 tulenevatele nõuetele ja asjaomaste isikute põhiõiguste austamine. Selle hindamise käigus tuleb siiski arvesse võtta kõiki tähtsust omavaid asjaolusid, mille tuvastamine on Üldkohtu ülesanne, ja nõutavaid õiguslikke hinnanguid.

113 Kõigist eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et esimese väite esimese osa esimene etteheide on põhjendatud ja teise väite esimene osa tuleb põhjendamatuse tõttu tagasi lükata.

C. Teise väite teine osa

1. Poolte argumendid

114 Teise väite teises osas kritiseerivad apellandid Üldkohtu hinnangut vaidlustatud kohtuotsuse punktis 66, mille kohaselt vastutab nende põhiõiguste võimalike rikkumiste eest, mis leidsid aset Türki tagasilennu ajal, üksnes Kreeka Vabariik.

115 Nad väidavad, et see määruse 2016/1624 artikli 42 lõigetel 1 ja 2 põhinev hinnang on väär, kuna need sätted puudutavad üksnes vastuvõtva liikmesriigi töötajate vastutust „madalamal täitevtasandil“, mitte Frontexi vastutust selle eest, et tema töötajad ei täida sellest määrusest tulenevaid kohustusi. Asjakohane säte on selles osas nimetatud määruse artikli 60 lõige 3, mis käsitleb Frontexi lepinguvälist vastutust kahju eest, mida tema osakonnad või töötajad on ülesannete täitmisel tekitanud.

116 Apellantide sõnul muudab tõlgendus, mille Üldkohus andis määruse 2016/1624 artikli 42 lõigetele 1 ja 2, sisutühjaks selle määruse artiklid 16, 22, 25, 26, 28 ja 34, Frontexi käitumisjuhendi artikli 4 ning standardse tegevuskorra etapid 1–5, mis kujutavad endast sätete kogumit, mis panevad Frontexile konkreetsed kohustused, et tagada tõhus kontroll põhiõiguste austamise üle. See tõlgendus kahjustab ka direktiivi 2008/115 artikli 8 lõike 6 – mille kohaselt näevad liikmesriigid ette sunniviisilise tagasisaatmise tõhusa jälgimissüsteemi – nõuetekohast kohaldamist.

117 Apellandid kordavad ka etteheidet Frontexi ja Kreeka Vabariigi solidaarvastutuse kohta, nagu see on esitatud apellatsioonkaebuse esimese väite esimeses osas.

118 Frontex leiab kõigepealt, et teise väite teine osa on tulemusetu, kuna vaidlustatud kohtuotsuse punktis 66 esitatud põhjendus määruse 2016/1624 artikli 42 lõigete 1 ja 2 kohta on esitatud ammendavuse huvides.

119 Lisaks märgib ta, et etteheide solidaarvastutuse olemasolu kohta on vastuvõetamatu selle uudsuse tõttu.

120 Lõpuks ei ole põhjendatud teise väite teine osa, milles apellandid kordavad esimeses kohtuastmes esitatud argumente Frontexi väidetava pädevuse kohta muu hulgas kontrollida, kas ühisesse tagasisaatmisoperatsiooni kaasatud isikute suhtes on tehtud tagasisaatmisotsus, kuna liidu seadusandja ei ole talle sellist pädevust andnud.

2. Euroopa Kohtu hinnang

121 Mis esimesena puudutab teise väite teise osa väidetavat tulemusetust, siis tuleneb käesoleva kohtuotsuse punktist 110, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta leidis, et väide mis tahes põhjusliku seose kohta Frontexile etteheidetava tegevuse ja apellantide väidetava kahju vahel tuleb tagasi lükata põhjusel, et sellel ametil ei ole mingit kohustust kontrollida tagasisaatmisotsuse olemasolu isikute suhtes, kes on kaasatud selle ameti koordineeritavasse ühisesse tagasisaatmisoperatsiooni. Järelikult ei ole see väiteosa – milles viidatakse veel ühele õigusnormi rikkumisele, mille Üldkohus väidetavalt toime pani, kui ta sisuliselt leidis, et vastutus tagasilennu ajal toime pandud põhiõiguste võimalike rikkumiste eest lasub üksnes vastuvõtval liikmesriigil – tulemusetu.

122 Mis teisena puudutab Frontexi ja Kreeka Vabariigi solidaarvastutuse etteheite kordamist, siis see on käesoleva kohtuotsuse punktides 83–87 esitatud põhjustel vastuvõetamatu.

123 Kolmandana ja viimasena, mis puudutab teise väite teise osa põhjendatust, siis tuleb märkida, et nagu nähtub vaidlustatud kohtuotsuse punkti 66 teise lause viimasest osast, leidis Üldkohus sisuliselt, et vastavalt määruse 2016/1624 artikli 42 lõikele 1 vastutas Türki tagasilennu eest põhimõtteliselt vastuvõttev liikmesriik, mis ei välista selle riigi võimalust esitada selle artikli lõike 2 alusel nõuet rühma liikme päritoluliikmesriigi vastu seoses kahjuga, mis on põhjustatud selle liikme raske hooletuse või tahtliku rikkumisega.

124 Nii toimides otsustas Üldkohus kaudselt, et Frontexil enesel ei ole ühtegi kohustust seoses võimalike põhiõiguste rikkumistega tagasilennu ajal, mis toimub ühise tagasisaatmisoperatsiooni raames. Seega ei saa selliste rikkumiste asetleidmist talle mingil juhul süüks panna ning järelikult ei saa olla mingit põhjuslikku seost Frontexile etteheidetava tegevuse ja apellantide põhiõiguste rikkumisega tekitatud mittevaralise kahju vahel, mida nad Türki tagasilennul kandsid.

125 Sellega seoses tuleb tõdeda, et Üldkohus leidis õigesti, et määruse 2016/1624 artikli 42 lõikes 1 on sätestatud põhimõte, et kui Euroopa piiri- ja rannikuvalverühmad tegutsevad vastuvõtvas liikmesriigis, vastutab see liikmesriik igasuguse kahju eest, mille on tekitanud nende rühmade liikmed. See vastutus on kooskõlas selle määruse artikli 21 lõikes 1 ja artikli 40 lõikes 3 sätestatud reegliga, mille kohaselt saavad rühmade liikmed korraldusi vastuvõtvalt liikmesriigilt ning võivad täita ülesandeid ja teostada õigusi üksnes vastuvõtva liikmesriigi piirivalveametnikelt või tagasisaatmisega seotud ülesannete täitmisel osalevatelt töötajatelt saadud korralduste alusel ning üldreeglina nende juuresolekul.

126 Määruse 2016/1624 artikli 42 lõiget 1 ei saa siiski tõlgendada nii, et vastuvõtva liikmesriigi vastutus välistab täielikult Frontexi vastutuse võimalike põhiõiguste rikkumiste eest tagasisaatmisoperatsiooni ajal.

127 Nimelt peab Frontex selle määruse artikli 60 lõike 3 kohaselt võtma lepinguvälise vastutuse kogu kahju eest, mida tema osakonnad või töötajad on oma ülesannete täitmisel tekitanud, vastavalt samadele põhimõtetele, mida kohaldatakse liidu lepinguvälise vastutuse suhtes. Järelikult ei saa vastutuse konkurentsi võimalust *a priori* välistada.

128 Sellistel asjaoludel nagu käesolevas asjas saab Frontexi vastutuse välistada üksnes juhul, kui on tõendatud, et väidetavad rikkumised ei ole mingil juhul seotud Frontexi osakondade või töötajate mis tahes süülise tegevuse või tegevusetusega või et selle ameti poolt väidetavalt toime pandud rikkumised ei ole mingil juhul seotud väidetava kahjuga.

129 Käesolevas asjas see aga nii ei ole.

130 Nimelt, nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktidest 96–102, paneb määrus 2016/1624 Frontexile kohustused, et tagada muu hulgas põhiõiguste austamine tema koordineeritavate tagasisaatmisoperatsioonide raames, ning need kohustused tulenevad ühelt poolt Euroopa piiri- ja rannikuvalve – mille osa Frontex on – üldisest kohustusest tagada sellest määrusest tulenevate ülesannete täitmisel põhiõiguste kaitse, ja teiselt poolt Frontexi kohustusest kontrollida tõhusalt põhiõiguste järgimist kogu oma tegevuses. Konkreetsemalt tuleb kõiki neid kohustusi täita eelkõige selle määruse artiklis 16 ette nähtud operatsiooniplaani kaudu, mille Frontex peab koostama iga ühise tagasisaatmisoperatsiooni jaoks ja mis on siduv kõigile selles operatsioonis osalejatele, kusjuures määruse artikli 21 lõigetes 1 ja 3 on täpsustatud, et vastuvõttev liikmesriik peab neid kohustusi järgima oma korraldustes, mille ta annab Euroopa piiri- ja rannikuvalve rühmadele nende lähetuse ajal Frontexi koordineeriva ametniku järelevalve all.

131 Lisaks võib Frontex vastavalt määruse 2016/1624 artikli 21 lõikele 2 edastada selle ametniku kaudu vastuvõtvale liikmesriigile oma seisukoha viimase antud korralduste kohta. Lisaks võimaldab selle määruse artikli 20 lõige 1 Frontexil lähetada peale koordineerivate ametnike ühistele tagasisaatmisoperatsioonidele ka eksperte oma töötajate seast.

132 Nendest kaalutlustest nähtub, et Frontexil on määruse 2016/1624 alusel rida kohustusi, mille eesmärk on tagada põhiõiguste austamine ühistel tagasisaatmisoperatsioonidel. Järelikult ei saa *a priori* välistada, et nende kohustuste rikkumine tema osakondade või töötajate poolt konkreetse operatsiooni raames võis aidata kaasa tagasilennu ajal põhiõiguste rikkumisele väljasaadetud isikute kahjuks. Sealjuures ei ole oluline, et direktiivi 2008/115 artikli 8 lõike 6 kohaselt, ja nagu on märgitud määruse 2016/1624 artikli 29 lõikes 4, on sunniviisilise tagasisaatmise järelevalve liikmesriikide ülesanne. Nimelt peab Frontexi antav abi või selle koordineerimine või korraldamine ühiste tagasisaatmisoperatsioonide puhul selle määruse artikli 28 lõike 1 kohaselt toimuma kooskõlas selle direktiiviga ning selle määruse kohaselt täidab Frontex kontrollikohustusi, mis täiendavad liikmesriikide kohustusi.

133 Lisaks, kuna Frontexi töötajad osalevad või võivad osaleda ise sellistes operatsioonides kas koordineeriva ametnikuna või nende operatsioonide raames lähetatud ekspertidena, ei saa ka *a priori* välistada, et nende töötajate süüline tegevus või tegevusetus võib olla põhjuslikus seoses selliste põhiõiguste rikkumiste toimepanemisega.

134 Kõigist eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et teise väite teine osa on põhjendatud.

D. Kolmas väide

135 Kolmas väide, mis sisuliselt puudutab vaidlustatud kohtuotsuse punkte 67–71, koosneb kahest osast. Esimene osa puudutab Üldkohtu hinnangut, mille kohaselt ei ole väidetaval varalisel ja mittevaralisel kahjul, mis on seotud apellantide ajutise elama asumisega Türki ja nende põgenemisega Iraaki ning seejärel nende elama asumisega Iraaki, otsest põhjuslikku seost Frontexile etteheidetava tegevusega. Teine osa puudutab Üldkohtu sarnast hinnangut apellantide väidetava varalise kahju kohta seoses õigusabikuludega, mida nad kandsid sellele ametile kaebuste esitamisel.

1. Kolmanda väite esimene osa

a) Poolte argumendid

136 Kolmanda väite esimeses osas, mis koosneb neljast etteheitest, väidavad apellandid, et Üldkohus rikkus õigusnorme, kui ta leidis vaidlustatud kohtuotsuse punktides 67–69, et varaline ja mittevaraline kahju, mis on seotud nende ajutise elama asumisega Türki ja nende põgenemisega Iraaki, tulenes nende endi valikust, mitte Frontexile etteheidetavast tegevusest, mistõttu apellandid ei tõendanud, et väidetava kahju ja Frontexile etteheidetava tegevuse vahel on piisavalt otsene põhjuslik seos.

137 Esiteks väidavad apellandid, et Üldkohus kohaldas vääralt Euroopa Kohtu praktikat, mis käsitleb põhjuslikku seost olukorras, kus tegemist on hooletusega või kahjustatud isiku enda valikuga. Kahjustatud isiku osalus kahju tekkimises võib nimelt kaasa tuua üksnes liidu makstava hüvitise piiramise ning seda ei saa seega pidada põhjusliku seose katkemise põhjuseks.

138 Teiseks rikkus Üldkohus apellantide väitel sisuliselt õigusnormi, kui ta jättis arvesse võtmata apellantide kui varjupaigataotlejate haavatava seisundi, nagu seda nõuavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikkel 3 ja harta artikkel 4, kuigi sellest haavatavast seisundist tulenes, et neil ei olnud Iraaki põgenemise osas tõelist valikuvabadust.

139 Kolmandaks kinnitavad apellandid, et nende valiku olemasolu hindamisel tegi Üldkohus mitmeid ekslikke faktilisi järeldusi ja andis ekslikke faktilisi hinnanguid.

140 Lõpuks ja neljandaks kordavad nad etteheidet Frontexi ja Kreeka Vabariigi solidaarvastutuse kohta, nagu see on sõnastatud apellatsioonkaebuse esimeses väites ja millele on viidatud käesoleva kohtuotsuse punktides 71 ja 72.

141 Frontex väidab kõigepealt sisuliselt, et argumentatsioon, mille apellandid esitasid muu hulgas kolmanda väite esimeses osas, on vastuvõetamatu, kuna see sisaldab erinevaid väiteid, millega nad soovivad Üldkohtu tuvastatud faktilisi asjaolusid kahtluse alla seada väitega, et kõnealune kahju ei ole nende endi valikute tagajärg.

142 Lisaks on etteheide solidaarvastutuse olemasolu kohta vastuvõetamatu ka selle uudsuse tõttu.

143 Lõpuks vaidleb Frontex igal juhul vastu kolmanda väite esimese osa põhjendatusele, väites, et apellandid tuginevad kohtupraktikale, mis ei ole käesoleval juhul asjakohane, kuna see puudutab olukordi, kus nii liit kui ka kahjustatud isik aitasid kaasa kahju tekkimisele, samas kui vaidlustatud kohtuotsuses leidis Üldkohus, et asjaomase kahju põhjustasid üksnes apellantide valikud.

b) Euroopa Kohtu hinnang

144 Esimesena, mis puudutab kolmanda väite esimese osa kolmanda etteheite vastuvõetavust, siis tuleneb ELTL artikli 256 lõike 1 teisest lõigust ja Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 58 esimesest lõigust, et Üldkohus on ainsana pädev tuvastama faktilisi asjaolusid – välja arvatud juhul, kui tuvastatu sisuline ebaõigsus tuleneb talle esitatud toimiku materjalidest – ja neid faktilisi asjaolusid hindama. Järelikult, kui Üldkohtule esitatud tõendeid ei ole moonutatud, ei

kujuta faktiliste asjaolude hindamine endast Euroopa Kohtu kontrollile alluvat õigusküsimust kui sellist (25. juuni 2020. aasta kohtuotsus CSUE *vs.* KF, C-14/19 P, EU:C:2020:492, punktid 103 ja 104 ning seal viidatud kohtupraktika).

145 Selle etteheitega vaidlustavad apellandid aga Üldkohtu hinnangud, mis puudutavad Türgi ametiasutuste poolt neile väljastatud ajutisel reisiloal olevate juhiste eiramist ja kartust, et need ametiasutused võivad nad selle eiramise tõttu Süüriasse välja saata. Seda tehes püüavad nad kahtluse alla seada teatud vaidlustatud kohtuotsuses tuvastatud faktilisi asjaolusid, viitamata moonutamisele. Kolmas etteheide on seega vastuvõetamatu.

146 Teisalt on ka neljas etteheide Frontexi ja Kreeka Vabariigi solidaarvastutuse kohta käesoleva kohtuotsuse punktides 83–87 esitatud põhjustel vastuvõetamatu.

147 Teisena, mis puudutab kolmanda väite esimese osa kahe esimese etteheite sisu, siis tuleb märkida, et pärast seda, kui Üldkohus oli vaidlustatud kohtuotsuse punktides 67 ja 68 rõhutanud, et väidetav kahju peab otseselt tulenema etteheidetavast tegevusest, otsustas ta, et kahju, mis on seotud apellantide ajutise elama asumisega Türki ja nende põgenemisega Iraaki, tulenes nende endi valikutest. Selle hinnangu toetuseks tuvastas ta esiteks, et nende ümberasumine Sarujisse tulenes sellest, et nad otsustasid mitte järgida Türgi ametiasutuste juhiseid, ja teiseks, et nende põgenemine Iraaki oli tingitud kartusest, et need ametiasutused saadavad nad nende juhiste järgimata jätmise tõttu Süüriasse tagasi.

148 Tuleb meenutada, et käesoleva kohtuotsuse punktis 60 viidatud Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt eeldab liidu lepinguvälise vastutuse tekkimine otsese põhjusliku seose olemasolu etteheidetava tegevuse ja väidetava kahju vahel.

149 Sellega seoses on Euroopa Kohtul juba olnud võimalus täpsustada, et ei ELTL artikli 340 teine lõik ega liikmesriikide õiguse ühised põhimõtted, millele see artikkel viitab, ei saa õigustada kohustust heastada kõiki, isegi kaudselt õigusvastasest olukorrast tulenevaid kahjulikke tagajärgi (vt selle kohta 4. oktoobri 1979. aasta kohtuotsus Dumortier jt *vs.* nõukogu (64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 ja 45/79, EU:C:1979:223, punkt 21).

150 Põhjusliku seose otsesust ei tohi mõista kitsendavalt, vaid nii, et kahju peab piisavalt otseselt tulenema institutsioonide õigusvastasest tegevusest (vt selle kohta 4. oktoobri 1979. aasta kohtuotsus Dumortier jt *vs.* nõukogu, 64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 ja 45/79, EU:C:1979:223, punkt 21, ning 30. mai 2017. aasta kohtuotsus Safa Nicu Sepahan *vs.* nõukogu, C-45/15 P, EU:C:2017:402, punkt 61). Seega puudutab etteheidetava tegevuse ja väidetava kahju vahelise põhjusliku seose tingimus piisavalt otsese põhjusliku seose olemasolu, mistõttu peab etteheidetav tegevus olema väidetava kahju tekkimise määrav põhjus (13. detsembri 2018. aasta kohtuotsus Euroopa Liit *vs.* Gascogne Sack Deutschland ja Gascogne, C-138/17 P ja C-146/17 P, EU:C:2018:1013, punkt 22, ning 5. septembri 2019. aasta kohtuotsus Euroopa Liit *vs.* Guardian Europe ja Guardian Europe *vs.* Euroopa Liit, C-447/17 P ja C-479/17 P, EU:C:2019:672, punkt 32).

151 Lisaks võib selle seose katkestada eelkõige kahjustatud isiku tegevus, mis leiab aset etteheidetava tegevuse ja väidetava kahju vahel, kui see tegevus on selle kahju tekkimise määrav põhjus (vt selle kohta 18. märtsi 2010. aasta kohtuotsus Trubowest Handel ja Makarov *vs.* nõukogu ja komisjon, C-419/08 P, EU:C:2010:147, punkt 61).

152 Selline tegevus võib seisneda muu hulgas kahjustatud isiku otsuses, tingimusel et ta ei olnud sunnitud seda otsust tegema (vt selle kohta 16. juuli 2009. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Schneider Electric, C-440/07 P, EU:C:2009:459, punkt 205, ning 13. detsembri 2018. aasta kohtuotsus Euroopa Liit *vs.* Gascogne Sack Deutschland ja Gascogne, C-138/17 P ja C-146/17 P, EU:C:2018:1013, punkt 31).

153 Seega tuleneb käesoleva kohtuotsuse punktides 148–152 viidatud kohtupraktikast, et Üldkohus ei rikkunud õigusnormi, kui ta esiteks leidis vaidlustatud kohtuotsuse punktis 67, et põhjusliku seose tuvastamiseks ei ole piisav asjaolu, et etteheidetav tegevus oli kahju tekkimise vajalik tingimus selles mõttes, et kahju ei oleks tekkinud ilma selle tegevuseta, ning teiseks analüüsis käesolevas asjas võimalust, et põhjuslik seos Frontexile etteheidetava tegevuse ja asjaomase kahju vahel oli katkenud apellantide teatavate tegude tõttu.

154 Selline analüüs tuleb siiski tingimata läbi viia *in concreto*, võttes arvesse kõiki tähtsust omavaid asjaolusid, mis iseloomustavad kahjustatud isiku olukorda.

155 Seega, kui täiesti ratsionaalset otsuste tegemist võib oodata ettevõtjatelt, kes on harjunud oma tavapärase tegevusega kaasnevate riskidega toime tulema (vt selle kohta 16. juuli 2009. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Schneider Electric, C-440/07 P, EU:C:2009:459, punktid 200–206, ja 13. detsembri 2018. aasta kohtuotsus Euroopa Liit *vs.* Gascogne Sack Deutschland ja Gascogne, C-138/17 P ja C-146/17 P, EU:C:2018:1013, punktid 23–31), ei saa sellist käitumist pidada üldiseks kriteeriumiks, eriti kui tegemist on füüsiliste isikutega.

156 See on nii eriti pereliikmete puhul, kes on oma päritoluriigist põgenenud rahvusvahelist kaitset otsides ning kes seisavad silmitsi erakorraliste asjaolude ja ettenägematute riskidega. Varjupaigataotlejad võivad nimelt olla eriti haavatavad oma rändeteekonna ja traumeerivate kogemuste tõttu, mille nad võivad olla enne seda teekonda läbi elanud (EIK 18. novembri 2021. aasta kohtuotsus M.H. jt *vs.* Horvaatia, CE:ECHR:2021:1118JUD001567018, punkt 207), ning see haavatavus võib nende otsustusvõimet mõjutada.

157 Sellises erandlikus olukorras võib põhjuslik seos etteheidetava tegevuse ja väidetava kahju vahel seega säilida vaatamata kahjustatud isiku otsusele, mis tehti selle tegevuse ja kahju vahel, kui seda otsust, mis küll ei kujuta endast ainsat võimalikku reaktsiooni, võib pidada mõistlikuks reaktsiooniks, võttes arvesse kõiki seda olukorda iseloomustavaid asjaolusid.

158 See järeldus kehtib seda enam olukorras, kus varjupaigataotlejad on toimetatud riiki, kus esineb tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtte rikkumise konkreetne oht.

159 Sellega seoses tuleb märkida, et apellandid väitsid Üldkohtus, et nende otsus minna Erbilisse oli ajendatud kartusest, et Türgi ametiasutused võivad nad Süüriasse tagasi saata, sest nad arvasid, et Türgi seaduste ja tavade kohaselt saadetakse Süüria kodanikud, kes otsivad rahvusvahelist kaitset, tagasi Süüriasse, rikkudes tagasi- ja väljasaatmise keelu põhimõtet – seda asjaolu üritasid nad tõendada Üldkohtule esitatud hagiavalduses tsiteeritud eksperdiarvamuse abil, mille hindamine on üksnes Üldkohtu ülesanne.

160 Tuleb aga tõdeda, et vaidlustatud kohtuotsuses kvalifitseeris Üldkohus apellantide otsused, mille nad tegid pärast nende Türki väljasaatmist, nende „endi valikuks“, kuid ei analüüsinud konkreetselt selle valiku tegemise konteksti – eelkõige nende perekondlikku olukorda, haavatavat seisundit ja võimalikku Süüriasse väljasaatmise ohtu –, et teha kindlaks, kas seda konteksti arvestades võis neid otsuseid pidada mõistlikuks.

161 Järelikult rikkus Üldkohus õigusnormi, kui ta vaidlustatud kohtuotsuse punktis 69 otsustas, et asjaomast kahju ei saanud pidada otseselt tulenevaks Frontexile etteheidetavast tegevusest nende valikute tõttu, mille apellandid tegid pärast vaidlusalust tagasisaatmisoperatsiooni, ilma et kohus oleks konkreetselt hinnanud nende valikute mõistlikkust, võttes arvesse kõiki asjaolusid, mis iseloomustasid nende valikute tegemise konteksti.

162 Seega on kolmanda väite esimese osa teine etteheide põhjendatud ning ülejäänud osas tuleb see vastuvõetamatuse tõttu jätta läbi vaatamata või põhjendamatuse tõttu tagasi lükata.

2. Kolmanda väite teine osa

a) Poolte argumendid

163 Kolmanda väite teises osas väidavad apellandid, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta vaidlustatud kohtuotsuse punktis 70 leidis, et nende endi valik oli kasutada Frontexile kaebuste esitamisel advokaatide abi, mistõttu puudub põhjuslik seos Frontexile etteheidetava tegevuse ja õigusabikulude vahel. Käesoleva kohtuasja asjaoludel oli see abi vajalik, kuna apellandid ei ole liidu kodanikud, nad ei suuda suhelda üheski liidu ametlikus keeles ning nad olid eriti haavatavas olukorras.

164 Apellandid lisavad, et Üldkohus oleks pidanud arvestama, et need õigusabikulud olid vähemalt suures osas tingitud Frontexi hooletusest nende kaebuste käsitlemisel, kuna nende läbivaatamine oli aeglane ja kaebuste esitamise mehhanism ei olnud tõhus, millega rikuti hea halduse põhimõtet, apellantide õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja määruse 2016/1624 artiklit 72.

165 Frontex leiab, et see väiteosa on vastuvõetamatu, kuna küsimus, kas Frontexile kaebuste esitamisel oli õiguslik esindamine vajalik või mitte, kuulub faktiliste asjaolude hindamise alla, mida ei saa apellatsioonimenetluses analüüsida.

b) Euroopa Kohtu hinnang

166 Kolmanda väite teises osas heidavad apellandid Üldkohtule sisuliselt ette, et ta hindas valesti nende vajadust lasta määruse 2016/1624 artiklis 72 ette nähtud kaebuste esitamise mehhanismi raames Frontexile kaebuste esitamisel end advokaatidel abistada ning seega põhjuslikku seost Frontexile etteheidetava tegevuse, mis puudutab nende põhiõiguste väidetavaid rikkumisi, mis on omistatavad sellele ametile, ja kõnealuse abiga kaasnevatest kuludest tuleneva kahju vahel.

167 Üldkohus otsustas vaidlustatud kohtuotsuse punktis 70, et kui kohtueelses menetluses ei ole advokaadi või nõustaja kasutamine kohustuslik, puudub põhjuslik seos väidetava kahju, nimelt sellise esindamise kulude ja institutsiooni või organi tegevuse vahel, mida võidakse talle ette heita. Kuna advokaadi nõuannete kasutamine selles kontekstis on isiku enda valik, ei saa seda omistada asjaomasele institutsioonile või organile.

168 Sellega seoses on Euroopa Kohus otsustanud, et advokaadiga konsulteerimise kulusid vastavalt vaide esitamise staadiumis või Euroopa Ombudsmani poole pöördumisel tuleb eristada kohtumenetluses makstud advokaaditasudest (9. märtsi 1978. aasta kohtuotsus Herpels *vs.* komisjon, 54/77, EU:C:1978:45, punkt 45, ja 28. juuni 2007. aasta kohtuotsus Internationaler Hilfsfonds *vs.* komisjon, C-331/05 P, EU:C:2007:390, punkt 25).

169 Kuigi Euroopa Kohus leidis eelmises punktis nimetatud kohtuotsuste aluseks olnud kohtuasjades, et advokaadi abi tulenes huvitatud isikute „enda valikust“ (9. märtsi 1978. aasta kohtuotsus Herpels *vs.* komisjon, 54/77, EU:C:1978:45, punkt 48) või „vabast valikust“ (28. juuni 2007. aasta kohtuotsus Internationaler Hilfsfonds *vs.* komisjon, C-331/05 P, EU:C:2007:390, punkt 27), siis tegi ta seda kummagi menetluse eripära arvestades, mitte vaiete või alternatiivse vaidluste lahendamise viiside põhimõttelisest arusaamast lähtudes.

170 Käesolevas asjas tuleb aga esiteks tõdeda, et määruse 2016/1624 artiklis 72 ette nähtud kaebuste esitamise mehhanism ei ole Euroopa Liidu kodanike õigus, mille eesmärk on üldistes huvides kõrvaldada haldusomavoli juhtumid. Vastupidi, selle määruse artikli 72 lõigete 2 ja 3 kohaselt võivad seda teha üksnes isikud, keda muu hulgas tagasisaatmisoperatsioonis osalevate töötajate tegevus otseselt mõjutab ja kes leiavad, et see tegevus on konkreetselt rikkunud nende põhiõigusi.

171 Teiseks, kuigi põhiõiguste ametnik täidab oma ülesandeid sõltumatult, teeb ta seda Frontexi korralduse raames. Lisaks pöördub tema poole isik, kes on – nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktis 156 – eriti haavatavas olukorras ja seda niisugustel asjaoludel nagu käesolevas asjas selleks, et kaevata konkreetse põhiõiguse rikkumise peale, mille on põhjustanud Frontexi töötajate endi tegevus.

172 Kolmandaks ei taga määruse 2016/1624 artiklis 72 sätestatud kaebuste esitamise mehhanism seda, et kaebuse esitajal on teataval hetkel tagatised, mis on seotud õigusega tõhusale õiguskaitsevahendile, sealhulgas õigus saada nõu ja kaitset ning olla esindatud, mis on tagatud harta artikli 47 teise lõiguga. Vastupidi vaidemenetlusele, mida käsitleti kohtuasjas, milles tehti 9. märtsi 1978. aasta kohtuotsus Herpels *vs.* komisjon (54/77, EU:C:1978:45), ei ole kaebuste menetlemise mehhanism – nagu nähtub selle määruse põhjendusest 50 – kohtusse pöördumise eeltingimus.

173 Käesoleva kohtuotsuse punktides 167–172 esitatud kaalutlustest tuleneb, et Üldkohus rikkus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 70 õigusnormi, kui ta otsustas, et kui kohtueelses menetluses ei ole advokaadi või nõustaja poolt esindamine kohustuslik, siis puudub põhjuslik seos esindamise kulude ja sellise tegevuse vahel, mida võidakse asjaomasele institutsioonile või organile ette heita.

174 Järelikult on kolmanda väite teine osa põhjendatud.

E. Neljas väide

1. Poolte argumendid

175 Neljandas väites, mis puudutab vaidlustatud kohtuotsuse punkte 44–46, väidavad apellandid sisuliselt, et lükates vastuvõetamatuse tõttu tagasi teatud dokumendid, mille nad esitasid esimeses kohtuastmes, nimelt repliigi lisad C.1 ja C.3–C.6 ning tõend E.1, rikkus Üldkohus oma kodukorra artikli 85 lõiget 2 ja võistlevuse põhimõtet.

176 Nad väidavad, et artikli 85 lõige 2 ei puuduta uusi tõendeid ega varem esitatud tõendite kogumise taotluse täiendamist, kui need on esitatud vastuseks argumentidele, mille vastaspool on esitanud kostja vastuses. Nii on see *a fortiori* juhul, kui tegemist on avalikult kättesaadava dokumendiga, millele apellandid oma argumentides tuginesid ja mille tõendusjõu seadis Frontex kostja vastuses kahtluse alla. Seega oleks Üldkohus pidanud asuma seisukohale, et repliigi lisad C.1 ja C.4–C.6 on „vastuseks esitatud tõendid“ ning et repliigi lisa C.3 oli tõendite „täiendamine“. Mis puudutab

dokumenti E.1, siis kuigi see esitati pärast menetluse kirjaliku osa lõpetamist, oleks Üldkohus pidanud tuvastama, et selle esitamine ei saanud kahjustada Frontexi kaitseõigusi, kuna tegemist oli sellelt ametilt pärineva dokumendiga.

177 Frontex väidab esiteks, et neljas väide on tulemusetu, kuna apellandid märgivad selles, et asjaolu, kas asjaomased dokumendid lisati Üldkohtu menetluse toimikusse või mitte, ei mõjutanud kuidagi nende kahju hüvitamise hagi tulemust.

178 Teiseks leiab Frontex, et need dokumendid ei kujutanud endast vastupidiseid tõendeid, ning rõhutab, et Üldkohus tuvastas, et apellandid ei olnud põhjendanud nende dokumentide esitamist vastuse esitamise staadiumis.

2. Euroopa Kohtu hinnang

179 Mis esimesena puudutab neljanda väite väidetavat tulemusetust, siis tuleb tõdeda, et apellantide arvamus, mille kohaselt ei olnud asjaomased dokumendid nende kahju hüvitamise hagi lahendamisel määrava tähtsusega, ei mõjuta nende õigust esitada need Üldkohtule, kui need on vastuvõetavad. Nimelt ei ole see õigus seotud nende objektiivse vajalikkusega vaidluse jaoks, kuna kumbki pool võib vabalt hinnata nende dokumentide tarvilikkust, mida ta kavatseb esitada oma seisukoha põhjendamiseks või Üldkohtule selgituste andmiseks. Järelikult ei saa vastupidi Frontexi väidetule asuda seisukohale, et käesolev väide ei saa anda tulemust.

180 Mis teisena puudutab selle väite põhjendatust, siis tuleb märkida, et Üldkohtu kodukorra artikli 76 punktis f ja artikli 85 lõikes 1 on sätestatud reegel, mille kohaselt peavad pooled koostama tõendite toimiku või esitama tõendite kogumise taotlused esimese kirjalike dokumentide vahetamise staadiumis, see tähendab hagiavalduse ja kostja vastuse staadiumis. Tegemist on õigust lõpetava normiga (vt selle kohta 16. septembri 2020. aasta kohtuotsus BP *vs.* FRA, C-669/19 P, EU:C:2020:713, punkt 41, ning 23. novembri 2023. aasta kohtuotsus Ryanair ja Airport Marketing Services, C-758/21 P, EU:C:2023:917, punkt 43).

181 Nendes sätetes võetakse arvesse võistlevuse ja poolte võrdsuse põhimõtet ning õigust õiglasele kohtulikule arutamisele. Need kohustavad nimelt teavitama teisi pooli tõenditest, mis toetavad kaitstavaid seisukohti, ja nende eesmärk on võimaldada neil ette valmistada tõhus kaitse või repliik vastavalt nimetatud põhimõtetele ja õigusele. Lisaks on nõue esitada tõendid ja tõendite kogumise taotlused menetluse esimeses staadiumis põhjendatud ka korrakohase õigusemõistmise eesmärgiga, kuna see võimaldab toimikute kiire ettevalmistamisega kohtuasja mõistliku aja jooksul lahendada (vt selle kohta 14. aprilli 2005. aasta kohtuotsus Gaki-Kakouri *vs.* Euroopa Kohus, C-243/04 P, EU:C:2005:238, punkt 30, ning 23. novembri 2023. aasta kohtuotsus Ryanair ja Airport Marketing Services, C-758/21 P, EU:C:2023:917, punkt 41).

182 Erandina Üldkohtu kodukorra artikli 76 punktis f ja artikli 85 lõikes 1 sätestatud üldreeglist lubab artikli 85 lõige 2 pooltel siiski esitada tõendeid või tõendite kogumise taotlusi menetlusdokumentide teistkordsel vahetamisel tingimusel, et tõendite või tõendite kogumise taotluste hiline esitamine on õigustatud.

183 Nimetatud lõige 2 väljendab seega õiglase menetluse nõuet ja täpsemalt nõuet kaitsta selles staadiumis teatavaid tõendeid või tõendite kogumise taotlusi esitada kavatseva poole kaitseõigusi, kusjuures selline esitamine võib olla õigustatud eelkõige asjaoluga, et kõnealused tõendid ei olnud varem selle poole käsutuses, või sellega, kui teise poole tõendite hiline esitamine õigustab toimiku täiendamist, et tagada võistlevuse põhimõtte järgimine (vt selle kohta 14. aprilli 2005. aasta

kohtuotsus Gaki-Kakouri *vs.* Euroopa Kohus, C-243/04 P, EU:C:2005:238, punkt 33, ning 23. novembri 2023. aasta kohtuotsus Ryanair ja Airport Marketing Services, C-758/21 P, EU:C:2023:917, punktid 42 ja 43).

184 Kuna tõendite või tõendite kogumise taotluste hiline esitamine peab olema õigustatud, on Üldkohtul õigus kontrollida hilise esitamise põhjenduse õiguspärasust ja olenevalt olukorrast tõendite või tõendite kogumise taotluste sisu ning vajaduse korral need tagasi lükata, kui nende hiline esitamine ei ole õiguslikult piisavalt õigustatud või põhjendatud (vt selle kohta 16. septembri 2020. aasta kohtuotsus BP *vs.* FRA, C-669/19 P, EU:C:2020:713, punkt 33, ning 23. novembri 2023. aasta kohtuotsus Ryanair ja Airport Marketing Services, C-758/21 P, EU:C:2023:917, punkt 43).

185 Vaid erandina Üldkohtu kodukorra artikli 76 punktis f ja artikli 85 lõikes 1 sätestatud üldpõhimõttest ning artikli 85 lõikes 2 sätestatud erandist lubab artikli 85 lõige 3 pooltel esitada täiendavaid tõendeid või tõendite kogumise taotlusi hilisemas staadiumis, st enne menetluse suulise osa lõpetamist või enne Üldkohtu otsust lahendada kohtuasi ilma menetluse suulise osata, alati tingimusel, et hiline esitamine on õigustatud. Käesoleva kohtuotsuse punktides 183 ja 184 esitatud kaalutlused kehtivad *a fortiori* selles hilisemas staadiumis esitatud tõendite ja tõendite kogumise taotluste kohta, kusjuures nende lubamine eeldab, et tõendatud on erandlike asjaolude esinemine (vt selle kohta 14. aprilli 2005. aasta kohtuotsus Gaki-Kakouri *vs.* Euroopa Kohus, C-243/04 P, EU:C:2005:238, punkt 33, ning 23. novembri 2023. aasta kohtuotsus Ryanair ja Airport Marketing Services, C-758/21 P, EU:C:2023:917, punkt 44).

186 Kõigist eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et just Üldkohtu kodukorra artiklis 85 ette nähtud tõendite kogumise normide kohaldamine võimaldab tagada võistlevuse ja poolte võrdsuse põhimõtte järgimise ning õiguse õiglasele kohtulikule arutamisele (vt selle kohta 23. novembri 2023. aasta kohtuotsus Ryanair ja Airport Marketing Services, C-758/21 P, EU:C:2023:917, punkt 45).

187 Mis puudutab käesoleval juhul ühelt poolt repliigi lisasid C.1 ja C.3–C.6, siis nähtub vaidlustatud kohtuotsuse punktist 42, et need koosnesid hagiavalduse esitamisest varasematest avalikest dokumentidest, välja arvatud ühe apellandi kuupäevata avalduse tõlge ja „eksperdiarvamus“, mis on tegelikult Üldkohtu menetluses olevas kohtuasjas spetsiaalselt koostatud õigusnõu.

188 Vaidlustatud kohtuotsuse punktis 45 põhjendas Üldkohus nende lisade vastuvõetamatust, leides sisuliselt, et dokumentide väidetava asjakohasuse avastamine kohtumenetluse käigus ei ole mõjuv põhjus nende hilinenud esitamise õigustamiseks, kuna nende dokumentide eesmärk on tõendada hagiavalduses väidetud asjaolusid ja enamik neist on hagiavaldusest varasemad.

189 Sealjuures kohaldas Üldkohus oma kodukorra artikli 85 lõiget 2. Nimelt, kui selle sätte alusel dokumendi hilinenult esitamise põhjuseks on vastaspoole poolt tõendi või väite esitamine, eeldab hilinemise põhjendamine, mis on nimetatud sättes ette nähtud erandi kohaldamiseks nõutav, et dokumendi esitanud pool määrab kindlaks, milline on see tõend või väide, mille esitamine vastaspoole poolt muudab vajalikuks dokumendi hilinenud esitamise, ja seda piisava täpsusega, et Üldkohus saaks seda põhjendust kontrollida, nagu ta on kohustatud tegema.

190 Käesoleval juhul nähtub vaidlustatud kohtuotsuse punktist 41, et kõnealuste lisade hilinenud esitamise õigustamiseks väitsid apellandid kohtuistungil, et nende asjakohasus ilmnes neile alles pärast seda, kui nad olid tutvunud Frontexi poolt kostja vastuses esitatud argumentidega. Apellantide repliigi analüüsist esimeses kohtuastmes ilmneb siiski, et nad ei täpsustanud, millised Frontexi väited oleksid õigustanud nende dokumentide esitamist.

191 Seega, arvestades käesoleva kohtuotsuse punktides 180–186 nimetatud kaalutlusi ja kohtupraktikat, ei rikkunud Üldkohus võistlevuse põhimõtet ega apellantide kaitseõigusi, kui ta jättis repliigi lisad C.1 ja C.3–C.6 kõrvale põhjusel, et nende hiline esitamine ei olnud õiguslikult piisavalt õigustatud.

192 Teiselt poolt, mis puudutab tõendit E.1, mis esitati enne Üldkohtus toimunud kohtuistungit, siis nähtub vaidlustatud kohtuotsuse punktidest 47 ja 50, et see tõend kujutas endast dokumenti, mille Frontex oli edastanud apellantidele enne seda, kui nad hagi esitasid, kusjuures apellandid märkisid, et selle tõendi esitamata jätmine hagiavalduses tulenes tähelepanematusest, mille kohta Üldkohus leidis, et see ei ole mõjuv põhjus, mis õigustaks selle hilinenult esitamist.

193 Ent nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktis 185 viidatud kohtupraktikast, ei vasta selline põhjendus Üldkohtu kodukorra artikli 85 lõike 3 alusel tõendi esitamist õigustava põhjenduse nõuetele. Seega kohaldas Üldkohus seda sätet õigesti, kui ta jättis tõendi E.1 kõrvale.

194 Selles osas ei ole tähtsust apellantide argumendil, et selle dokumendi esitamine ei rikkunud Frontexi kaitseõigusi, kuna see dokument pärines sellelt ametilt.

195 Ühelt poolt ei saa Üldkohtu kodukorra artiklist 85 nimelt järeldada, et Üldkohus on põhimõtteliselt kohustatud hilinenult esitatud dokumendid vastu võtma, kui ta ei tuvasta, et nende tagasilükkamine on vajalik, et tagada teatavate õiguste või üldpõhimõtete, eelkõige vastaspoole kaitseõiguste järgimine (vt selle kohta 23. novembri 2023. aasta kohtuotsus Ryanair ja Airport Marketing Services, C-758/21 P, EU:C:2023:917, punkt 46), kuna selle artikli lõikega 1 on kehtestatud õigust lõpetav norm, mis põhineb vastupidisel põhimõttel, mille kohaselt tuleb dokumendid esitada esimeses kirjalike dokumentide vahetamise etapis. Teiselt poolt, nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktist 181, ei ole kodukorra artikli 85 lõike 1 eesmärk mitte ainult võimaldada vastaspoolel valmistada ette tõhus kaitse või repliik, vaid selle eesmärk on ka korrakohane õigusemõistmine.

196 Kõigist neist kaalutlustest tuleneb, et neljas väide tuleb põhjendamatuse tõttu tagasi lükata.

197 Arvestades, et esimese väite esimese osa esimene etteheide, teise väite teine osa, kolmanda väite esimese osa teine etteheide ja kolmanda väite teine osa on põhjendatud, tuleb vaidlustatud kohtuotsus tühistada osas, milles Üldkohus jättis rahuldamata apellantide kahju hüvitamise nõude põhjusel, et Frontexile etteheidetava tegevuse ja väidetava kahju vahel puudub piisavalt otsene põhjuslik seos, välja arvatud kahju, mis puudutab apellantide kantud kulusid Kreekasse jõudmiseks, ning seda sisuliselt järgmistel põhjustel:

– esiteks, kuna Euroopa piiri- ja rannikuvalve ülesannete raames ei pane määrus 2016/1624 Frontexile mingit kohustust seoses tagasisaatmisotsustega, mis peavad olema tehtud ühisesse tagasisaatmisoperatsiooni kaasatud isikute suhtes,

– teiseks, kuna samas raamistikus kuuluvad tagasilennu ajal aset leidvad võimalikud põhiõiguste rikkumised vastuvõtva liikmesriigi ainupädevusse, välistades täielikult Frontexi vastutuse,

– kolmandaks, kuna apellantide endi valikud seoses nende ajutise elama asumisega Türki, nende põgenemisega Iraaki ja sinna elama asumisega katkestasid igasuguse piisavalt otsese põhjusliku seose Frontexile etteheidetava tegevuse ja väidetava kahju vahel, ilma et oleks konkreetselt hinnatud nende valikute mõistlikkust, võttes arvesse kõiki asjaolusid, mis iseloomustasid nende valikute tegemise konteksti, ning

– neljandaks, kuna kui kohtueelses menetluses ei ole advokaadi või nõustaja poolt esindamine kohustuslik, puudub põhimõtteliselt põhjuslik seos esindamisega seotud kulude ja institutsiooni või organi tegevuse vahel, mida võidakse talle ette heita.

VI. Üldkohtule esitatud hagi

198 Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 61 esimese lõigu kohaselt võib Euroopa Kohus Üldkohtu otsuse tühistamise korral teha ise asjas lõpliku kohtuotsuse, kui menetlusstaadium seda lubab, või saata asja tagasi Üldkohtule uue otsuse tegemiseks.

199 Kuna käesoleval juhul ei ole Üldkohus enamiku apellantide väidete kohta otsust teinud, leiab Euroopa Kohus, et tal ei ole võimalik teha sisulist otsust.

200 Seega tuleb kohtuasi saata tagasi Üldkohtule.

VII. Kohtukulud

201 Kuna kohtuasi saadetakse tagasi Üldkohtule, otsustatakse käesoleva apellatsioonimenetlusega seotud kohtukulude kandmine edaspidi.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

1. **Tühistada Euroopa Liidu Üldkohtu 6. septembri 2023. aasta kohtuotsus WS jt *vs.* Frontex (T-600/21, EU:T:2023:492), välja arvatud esiteks osas, milles tunnistatakse vastuvõetamatuks repliigi lisad C.1 ja C.3–C.6 ning tõend E.1, mille WS, WT, WY, WZ, YA ja YB esitasid, ning teiseks osas, milles tuvastatakse, et Euroopa Piirivalve- ja Rannavalveametile (Frontex) ette heidetud tegevuse ning WSi, WT, WY, WZi, YA ja YB väidetava kahju vahel puudub põhjuslik seos seoses nende Kreekasse jõudmisega kantud kuludega.**

2. **Saata kohtuasi tagasi Euroopa Liidu Üldkohtule.**

3. **Otsustada kohtukulude kandmine edaspidi.**

Allkirjad